

נא.

ספר התניא — ההוצאות הראשונות

שער התניא — דפוס הראשון — תקנ"ז

(א)

ספר

לקוטי אמרים

חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים
מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע
מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו
ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד
בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י:

נדפס

בסלאוויטא

תחת ממשלת אדונינו המיוחס הגדול החסיד הדוכס
חרייאים סאנגסקי וואיינשטיין וואלינסקי סטארסטי
טשערקסקי ארדערא ציינעגא ארלא יר"ה.

בשנת כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו לפ"ק

שער התניא — דפוס זאלקווא — תקנ"ט

(ב)

תניא

חלק ראשון הנקרא בשם ספר של בינונים
מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע,
מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו
ובלבבך לעשותו, לבאר היטב איך הוא קרוב מאוד
בדרך ארוכה וקצרה בעזה"י

(הובא לדפוס ע"י הרבני מו' יעקב ו' נר"ו במו' נפתלי
הירץ ז"ל מבראד) והוספנו בו נופך...² אספקלריא
המאירה הרב המחבר... מהות התשובה וענינה.

והוא חלק שלישי... בראשונים הנדפס:

בסלאוויטא

לעזיזירט פאן האן דען נייטין אגוש...
נדפס בק"ק זאלקווי בדפוס ה"ה הרבני... הנגיד
המפורסם מוהר"ר מרדכי צר"ח [צר"ה] רבין שטיין.

בשנת מבשר טוב משמיע ישועה וגו'

הסכמות הרבנים

הסכמת כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם אדוננו מורנו ורבנו אב"ד
דקהלתנו והקרייז יצ"ו

מה נכבד היום בהגלות נגלות ספר כתב איש רם חכם חרשים נבון לחשים אמון
מופלא אמון מוצנע, לא נודע ממי יצא הכרך הנורא הזה, אך מכותלי כתבו ומהפעולה
ניכר שבח הפועל, הוא הספר הזה הנחמד אף נעים אשר פי ד' יקבנו לקוטי אמרים,
ומכונה בשם ספר תני"א. והמחבר הזה הוא מאנשי אשכולות איש שהכל בו, תוכו
רצוף אהבה מסותרת הסתר מן התורה, תפוחי זהב כמשכיות כסף, דבר דבור על
אופניו.

ומעת צאת הספר הזה לאורה במלאכת הדפוס במדינת רוסיא נתמלא כל העולם
אורה, להבין חכמה ודעת משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. אך אידי דיקירא יד
הכל ממשמשין בו, ונמכרו למדינת ליטא ורוסיא ביוקר גדול, ולמדינתנו מדינת
הקיר"ה הן לא הובא אף א' בעיר כו', ורבים וכן שלמים כלתה נפשם לשתות בצמא
דברי קדשו לאמר מי ישקנו מים מבור בית לחם, לחמה של תורה, לזאת העיר ה'
את לב הרבני מו"ה יעקב נ"י במו"ה נפתלי הירץ ז"ל מבראד להדפיסו ולהפיץ ענן
אורו במדינתנו למען יהנו מאורו, והלום אחרי רואי כי כוונתו לשם שמים לזכות
הרבים ולא למנוע טוב מבעליו, לרוות נפשות הצמאים ומשתוקקים להגות באמרי
קדשו של האי תנא קדישא, אי לזאת אמינא לפעלא טבא ישר כחו וחילו לאורייתא
וכהוגן שאל, ומני שום טעם לה"ה מוהר"י הנ"ל להדפיס הספר הנ"ל, אמנם מדאגה
מדבר דואג פן יוסיף בן קטין מקטני אמנה לעשות כמתכוונתו כמיהו, לזאת אמרתי
לגדור בעדו שלא יבזו זרים יגיעו ח"ו, חקה חקתי גזירה גזרתי שלא להדפיס עוד
הס' הזה שמונה שנים רצופים מיום כלות הדפוס, בכל מקום אשר דבר המלך מלכו
של עולם ודתו מגיע, הן ע"י עצמו או גירא דילי, ומי שיעבור על דברינו כבר מלתי
אמורה ומסתייעא דליקום בארור משיג גבול רעהו ולטרקי חויל דרבנן דלית לי'
אסותא, והשומע לדברינו והמסייע להרבני מוהר"י להחזיק ידו למצוה רבה כזו הנה
כי כן יבורך מאל הברכות, ועיניו ועינינו תראינה חוסר מנוח ישי ונצח
משרשיו יפרה.

פי המדבר לכבוד התורה, יום ב' טו"ב מנחם אב תקנ"ה, פה זאלקווא.

הק' משה צבי הירש מייזליש *

הסכמת הרב המאור הגדול מופת הדור המפורסם בדורו אב"ד דק"ק קראקא

הדור, אתם ראו דבר ה' חזון נפרץ, דברים נפלאים אשר יצאו מפי עיר וקדיש
מלין לצד עילאה ימלל, יהב חכמה לחכימין, הפליא עצה הגדיל תושי', מורה דרך
לישרים בכרך הגדול והגורא הזה, ס' לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא
קדישא, ומגודל ענוותו לא נודע שם המחבר, אמנם מכותלי דבריו הצצתי שהמחבר
הוא איש אלקים קדוש, ובקראי שנים שלשה דלתות בינותי בדבריו הקדושים שהמה
מאירים עיני השכל באור צח ומצוחצה, חכו ממתקים.

אפס כי נדפס הספר הקדוש הזה במדינה אחרת ושם נמצאו ושם היו, ולמדינתנו
וסמוכות שלה הן לא הובא אף א' בעיר כו', ורבים וכן שלמים צנאה נפשם לאמר

מי ישקנו מים עמוקים מאיש תבונות, כי תורה היא וללמוד אנו צריכים. לזאת העיר
ה' את לב הרבני מוהר"ר יעקב במו"ה נפתלי הירש מבראד להדפיסו במדינתינו.
ונענית לו ראשי, כי כל מן דין סמוכו לנא. אך מראגה מדבר לכל ישיגו גבולו הלא
כה דברי כאש תבער יער לגזור בגזרת נח"ש ושמטא ולטותא דרבנן קשישאי שלא
ירפיס שום אדם הס' הזה משך שמונה שנים דצופים, בלתי דשות מוהר"י הנ"ל, בלי
שום טענה ואמתלא בעולם. והעובר על דברינו אלה יבדל מקהל הגולה ודבצה בו כל
האלה, והשומע לדברינו ישכון בטח ושאנן ויהי כזית דענן.
הכ"ר המדבר לכבוד התורה ולומדיה, יום א' ד"ח תמוז ול"ו יק"ה.
עמים לפ"ק.

הק' יצחק ה' הלוי מלכוב חופ"ק קראקא והגליל.
הק' יצחק שמשון בהרב מ' פסח זלה"ה. ונאם הק' אלעזר הלוי סג"ל.

לפני החלק השלישי (אגרת התשובה) נרפס שם :

„אמר המתעסק : מרגלית טובה היתה בירי מהגאון המחבר נד"ו.
קונטרס בכ"י מדבר מעניני תשובה, ולזכות את הרבים העליתיו על
מזבח הרפוס.“

בסוף הספר נרפס שם :

דברי המתעסק

ממזרח שמש ועד מבואו מהולל החיבור הקדוש והנורא הזה, מה
רב טוב צפון לכל ההוגים בו, וכל רעב וצמא לדבר ה' ימלא נפשו
מתוכו וישבע בצחצחות ממי באר מקור מים חיים ונאמנים אשר לא
יכזבו מימיו. והחררים לדבר ה' ואוהב טהר לב וישא נפשו לעבודת
יוצרו באמת ובתמים בו ימצאו דיים כגן אלקים אשר לא תחסר כל
בו. כל הבא בתוכו לא יצא עד אם ידוה ורשן והתענג על ה' ועל תורתו.
והנה יד שלוחה אלי מרבים וכן שלמים ונפשם בשאלתם ממני
להתעסק בספר הק' הזה אשר נרפס במדינה אחרת ודלתותיה נעולות,
סגורה ומסוגרת. ולסבה זו לא הובאו הספרים ההם למדינתנו ולא
נמצאו אף א' בעיר כז'. הן כל אלה דאתה עיני ועורדתי רעיוני
ושנסתי מתני והטיתי אזני להפיק רצונם ולמלאו משאלותם וחפציהם.
וה' יגמור בערי להרפיס ספרים קדושים שבדעתי להרפיסם בעזרתו
ית', אשר באורם נראה אור.
כ"ר עבד לעברי הא"ל ותלמידיהם, המצפה לישועת ר' זה
א"לי ואנוהו.

יעקב מבראד

(ג) הסכמת הרבנים על התניא — דפוס שקלאוו תקס"ו

עם אגרת התשובה

המפורסמות א"צ דאי', ומי יבוא אחרי המלך את אשר כבר עשוהו והסכימו על
החיבור הקדוש הזה כמה גדולי עולם, ומה לנו להאריך בשבח הספר, הלא הוא גלוי
וידוע לכל שכל דבריו דברי אלקים חיים.
אך לגורל הפצרת המרפיסים... באנו... שלא להרפיס הספר הקדוש הזה עם
אגרת התשובה מהגאון המחבר נ"י...

הכ"ד המדברים לכבוד התורה ולכבוד הס' הקדוש הזה...
 נאום ברוך ⁷ בלאאמ"י הרב מו"ה יהודא וצלה"ה מ"מ משקלאוו.
 ונאום משה ⁸ במו"ה ישראל מ"ץ דק"ק קאפוסט.
 ונאום צבי הירש ⁹ בהרה"ג מו"ה יעקב מ"ץ דסמיליאן.

שער התניא — דפוס שקלאוו — תקע"ד

(ד)

אגרת הקודש

מאדמו"ר י"ע אשר כתב נכתב ידו הקדושה ולשונו הטהורה.
 ומחמת שנכמה מקומות הליכו לו ליונים נס' לקוטי אמרים
 שלו ודברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר
 ומה שקילר צדק גילה צדק, ומה גם שנכחל דבר שנחחדש בו
 קונטרס אחרון על איזה פרקים לכן הדפסנו ג"כ הס' לק"א
 עם אגרת התשובה.

כל אלה חובנו יחדיו תמים מלמעלה עיר וקדיש משמיה
 הוא נייכו כ"ק אדמו"ר הגדול הגאון האלקי אור עולם מופת
 הדור נזר ישראל ותפארתו קדוש כי מכוזב, מניח ורצנא
 שניאור זלמן נבג"מ

לפרט צדקת ה' עשה ומשפטיו על ישראל

נדפס בשקלאוו

מן דפוס שקלאוו תקע"ד ואילך כולל ספר התניא ארבעה חלקים: (א) ליקוטי אמרים חלק ראשון, הנקרא בשם ספר של בינונים. (ב) ליקוטי אמרים חלק שני, הנקרא בשם חינוך קטן ו"שער היחוד והאמונה". (ג) אגרת התשובה. (ד) אגרת הקודש וקונטרס אחרון.
 (א) בהוצאה הראשונה נדפסו שני החלקים הראשונים בלבד. פרט השנה תקנ"ו שבשער הספר הוא זמן חזרת ההרפסה. בסוף הספר נדפס: "ותשלם המלאכה יום ג' כסלו תקנ"ז". על הוצאה זו באו הסכמות ר' זוסיא ור' יהודה ליב כהן מהאניפאלי. תצלום השער ותולדות חיבור הספר והדפסתו הראשונה הובאו בס' "קיצורים והערות". שם (צד קל"ט) מובא כי "בפעם הראשונה נדפסו ט"ו אלף אקומפלירים, בשנת תקנ"ח ה' אלפים, בשנת תקנ"ט עשרים אלף, ומדי שנה נדפס מספר מסויים". [ב"בית עקד ספרים" נדפס: "דפוס סלאוויטא תקנ"ו, ועם הוספת חלק ג' — שם תקנ"ט" נראה שרק בהוצאת תקנ"ט נדפס על השער פרט השנה, ובתקנ"ח הדפיסו עם השער של ההוצאה הראשונה. מדבריו משמע שבתקנ"ט נדפסה בסלאוויטא גם אגרת התשובה, אבל יש לחוש שטעות כזו, כי לא ראה את הס' בעיניו ולא ציין מספר הדפים כדרכו תמיד].
 (ב) בדפוס זאלקווא תקנ"ט נוספה, מתוך כת"י שהי' בידי המו"ל, אגרת התשובה, מהדורא קמא, המובאת בספרנו בסיומן דלקמן. (ראיתי מציינים גם הוצ' זאלקווא תקס"ה, אבל לא ראיתה).
 (ג) בדפוס שקלאוו תקס"ו נדפסה מהדורא בתרא של אגרת התשובה. כתחימה אחר אגרת התשובה בא המאמר "הקל קול יעקב" שנדפס אחר כך בהקדמה לסידור התפלה של רבנו (חזרת) החסידות עמ' 26, ועי' גם לקמן בספרנו בח"ש במבוא לקונטרס כתבי היד של שו"ע רבנו, המביא לבית הרפוס ה' הרה"ת ר' ברוך נבד רבנו (כן כתו פרידא ובעלה ר' אלי' בר' מרדכי).
 את הספר גופו לא ראיתי. ההסכמה לקותה מס' בית רבי פכ"ו.
 (ד) הוצאת שקלאוו תקע"ד, בתוספת אגרת הקודש וקונטרס אחרון, נדפסה ע"י שלשה בני רבנו לאחר פטירתו. האגרות לא היו מצויות בידם במקורן, ונדפסו מהעתקות משובשות — כן כתבו בני רבנו בהקדמתם הסכמתם.

ספר התניא נדפס עשרות פעמים במקומות שונים. ברכות השנים גם נפלו בו טעויות רבות. בשנת תר"ס הוגה מחדש ונדפס בהוצאה מהודרת ומוגהת בדפוס ראם בחילנא (הוצאה זו נדפסה שוב כמה פעמים). שם הושלמו כמה השמטות באגרות ובשער היחוד והאמונה והוכאז גם ההסכמת של ר' זוסיא ורי"ל בהן (מח"ס איר הגנוז, ח"א על התורה וח"ב על המשניות בדרך דמו וסודי — לעמבערג תרצ"ו) על ההוצאה הראשונה והסכמת בני דבנו להוצאת תקע"ד. בכל ההוצאות משנת תקס"ו ואילך, הירועות לי, נדפסה אגרת התשובה במהדורתה השנייה. רק בהוצאה אחת — לכוב תר"ך — ראיתי שנדפסה המהדורה הראשונה. בשער ה"ס נדפס: „ספר תניא כולל ארבעה חלקים: א. ספר של בינונים, ב. שער היחוד והאמונה, ג. שער התשובה, ד. אגרת הקודש, ולכולם בשם יקרא לקוטי אמרי"ס. בראש חלק ג' נדפס שם: ליקוטי אמרים חלק שלישי — לכאר עניני תשובה בקצרה.

- (1) הוא הרפ"ס בשנת תקס"א בזאלקא את לוח כרבת הנהגין של דבנו, דאה לקמן ס' ס"ח.
- (2) במקום הנקודות קרוע הנייד. (3) נכדו ר' יצחק שמשון מיזליש אבד"ק טשערנאוויץ (אח"כ אבד"ק זאלקא) כותב בהסכמתו על סידור דבנו שנדפס בטשערנאוויץ בשנת תר"כ: „... נהינא כו' הינא סליא בחצרות קדש על כרבי כבוד אאומ"ד הנשר הגדול תפארת ישראל הרה"ג האמתי כו' כו' מו"ה משה צבי הירש מיזליש וצוקללה"ה אבד"ק זאלקא והגליל, הייתי שם בעת ניתן מהדור הסכמה על ס' התניא, אשר נדפס אז בק"ק זאלקא בהיותו חי אותו צדיק תמים הגאון האמיתי וקדוש הנ"ל המחבר ס' התניא, כי נשא תהלתו למשגב מאד"... (ההסכמה הועתקה בסידור מאה שערים). (4) ול"ו יקה"ת עולה בנימטריא תקנ"ו. יום כ"ח תמוז אינו יכול לחול ביום א' לעולם. לכן מסתבר שהי' כתוב ר"ח תמוז, שהי' באמת בתקנ"ז ביום שבת וראשון, והמרתים כתב במקום ר"ח — ך"ח. עכ"פ נוכחך לומר שההסכמה ניתנה בתקנ"ז — חצי שנה לאחר הדפסתו הראשונה של הספר, שבכר או השתדלו להדפיסו בשביל מדינות מלכות אוסטריא (ד' הערה 6), וההכנות להדפסה ארכו כשנתיים ימים.
- (5) „הרב מו"ה יצחק הלוי מלכוב הוא הגאון האמתי מופה"ד ראש גאוני דורו, אבד"ק חעלמא ודק"ק קראקא והגליל... ותשובתו הוכאה בס' פרי תבואה ס' נ"ב (ובנו הוא הגי' החר"ף המפורסם מו"ה מרדכי אבד"ק טיקטין), ונח נפשי שנת תקנ"ט. — שה"ג החדש.
- (6) בהשפעת המשכילים הבוחרים אסרה הממשלה האוסטרית בשנת תקמ"ה להכניס לגליציא ספרי קבלה וחסידות שנדפסו מחוץ למדינה (גרץ, דברי ימי היהודים, החלק האחרון עמ' 92). לפיכך חזרו והדפיסו בדפוס זאלקא ולכוב את רוב ספרי החסידות שנדפסו בשנים ההן במדינות רוסיא. גם לא הי' נחשב דבר זה להשגת גבולו של המדפיס הראשון ולעבירה על חרמי הרבנים.
- (7) הוא הי' מגדולי המתנגדים — העדת „בית דבי". (8) הוא הסכים על הדפסת ס' שבחי הבש"ט בקאפוסט בט' חשון תקע"ה. (9) ע"י בהערה 6 לס' מ"ב.

נב.

אגרת התשובה מהדורא קמא

שנדפסה בתניא דפוס זאלקווא תקנ"ט

לבאר עניני תשובה בקצרה

תניא בסוף מסכת יומא (דף פ"ו) שלשה חלוקי כפרה ותשובה עם כל אחד עבר על מצות עשה כו' על כריתות ומיתת בי"ד תשובה ויו"כ תולין ויסורין ממרקין. והנה מה שאמר תשובה תולה פי' שהיא מכפרת כי היא עיקר הכפרה אלא שלא נגמר כפרתה עד שימרק וישתטף היטב לכלוך ההטא כמריקת ושטיפת הכוס, ואל זה צריך קבלת היסורין למרק. ובעבור זה כתבו חכמי הקבלה והזהר וספרי המוסר בספריהם כמה תעניות וסגופים לכל אשר יחטא האדם. ובודאי כי דבריהם דברי קבלה שקבלו ברוח הקידש הנסתרות והנעלמות שבתורה, מכל מקום הלא ידוע כי כח הנשמה

מתפשטת בגוף, והנה דברי הגמרא כפשוטן הן הן גופי תורה ובהם מתלבש כח הנשמה מפנימיות התורה וסודותיה ומתפשטת בפנימי' התורה דרך כלל ותלוי עליה על כל קוין וקוין תילי תילים מסודות כתררים התלויים בשערה. ואף כאן עיקר ושורש חיוב הסגופים והתעניות הוא מ"ש בגמרא ומרומז כאן במאמר ויסורין ממרקין, וע"ז רמזו כמה סודות עד היכן מגיעים שורש הענינים מלמעלה וכן כמה תעניות לכל חטא, לחטא זה כך וכך תעניות ולחטא זה כך וכך תעניות, כגון על דרך משל למוציא זרע לבטלה פ"ד תעניות ולכעס קנ"א תעניות ולליצנות ק"ך תעניות וכיוצא בהן בשאר עבירות

שכתבתי לעיל.

אמנם לכאר עקר מהות התשובה שהכפרה תלויה בה, הנה תשובה הוא מלשון השבה כמו שכתוב (ויקרא ה) והשיב את הגזלה אשר גזל, שצריך להשיב איזה דבר שניטל ממקומו ולהחזירו אל מקומו בכתחלה, ולא זאת היא החרטה כלכד כי אפי' הרשעים הם מלאים חרטה כמשארו"ל. ולכאורה לא שייך לשון זה כשאר עבירות זולת בגזלה ובגניבה כי אם לא גזל וגנב מה ישיב. וגם להכין ענין תשובה עילאה ותשובה תתאה, כי כתוב בווהר הקדוש (ויחי דף דיט:) שעל פגם הכרית אין מועיל תשובה ופי' בס' ראשית חכמה דתשובה תתאה אינה מועיל אבל תשובה עילאה מועיל וודאי כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה. וכן להכין מה שכתוב בווהר (נשא קכ"ב) מהו תשובה תשוב ה'. ולהכין ג"כ עניני כרת ומיתה בידי שמים, שהמשמעות בכמה מקומות שבדורות הראשונים כשהי' אדם חייב מיתה ביד"ש או כרת היה מת ממש ונפרד מחיי עוה"ז לגמרי כמו שכתוב בירמ' (כ"ח) גבי חנניה בן עוזר שנתחייב מיתה בידי שמים ומת בחודש השביעי. ועתה בדורות הללו כמה אנשים עברו תורות הפרו ברית ונתחייבו כרת ומיתה בידי שמים ואעפ"כ האריכו ימים ושנים והולידו בנים ובנות ואין חרצוכות למותם, והתורה היא נצחיית ולא יחליף

מכואר בספריהם כאשר קבלום ברוח קדשם שבוה השיעור יומרק ויושטף ליכלוך החטא זה. וקבלה כידינו מרכותינו ז"ל שאפילו עבר עבירה כמה פעמים די להתענות שלשה פעמים הגה"ה כשיעור אשר ועיין בתשובת מכואר בספריהם מוט כשני סי' לכל חטא ועון אשר מ"ז ונס' יסוד יחטא, כגון על דרך יוסף פרק י"א. משל למי שהוציא זרע לכטלה יתענה ג"פ פ"ד תעניות שהם מספר רנ"ב תעניות, וכן עד"ז לכל חטא ועון. והנה כעבור שבדורינו זה אין ביכולת כל אחד ואחד לקיים אף מספר תעניות הקצובים וכתובים שם, לזאת עצה היעוצה שלא יתענה כי אם לפי כחו, וחטאיו בצדקה פרוק כשיעור הכתוב בפוסקים, בעד כל תענית אשר יחסר לו ממנינו ח"י גדולים לקופת ארץ ישראל, שהיא הצדקה הגדולה שבצדקות כי כל ארץ ישראל מוכה כפרה כשארו"ל וכפר אדמתו עמו, וכזה ימורקו עונותיו כלם כאלו השלים כל התעניות כמספרם, שהרי כל עקר ענין התעניות מפני שהוא נחשב בקרבן וכתוב (משלי כא) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח. ואם קשה עליו לשלם בפעם אחת ישלם מעט מעט כפי אשר יומשך במספר הימים אשר היה מתענה. וכל זה אינו מעקר התשובה כאשר חשבו ההמון ולא זה עקר הטהרה רק זה הוא הגמר והמירוק כמו

ולא ימיר דתו. אך הן אמת כי הנה הכרת הכתוב בתורה היא כה שכתוב ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה'. כי הנה יש להבחין כמה נפלינו אנחנו עמו ב"י מכל העם אוה"ע עכו"ם שאפילו חסידיהם ההולכים בדרכי יושר חסיד אומות העולם נקרא ולא נעקר שם אוה"ע ממנו עם היותו נקרא חסיד, ובאחינו ב"י הוא להיפך שאפילו הוא רשע ואת פושעים נמנה ובשם ישראל יכונה פושעי ישראל. אמנם הנה מודעת זאת דהנה כתיב (דברים לב) בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם וגו' כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, פי' על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל: שלשה שותפין באדם כו' הקדוש ברוך הוא נותן בו נשמה וכו'. והנה באומות העולם ובכל הברואים יש ג"כ שלשה שותפין כו' שהקדוש ברוך הוא נותן נשמה לכולן ומחיה את כולם. אך ההפרש כי נשמת האוה"ע הם נשפעים מהשרים העליונים אשר משכנם במדורות והיכלות החיצונים והשר של כל מדינה היא מקור וחיות רוחני של מדינתו להשפיע לכל הברואים שבה, אפילו לבהמות ועופות וצמחי האדמה, והשרים העליונים הם מקבלים חיותם מן השמרים ותמצית ממה שנשפע אליהם מן המדרגה האחרונה שבמלאכים מסטרא דקדושה, והם מקבלים ממה שלמעלה מהם, כי גבוה מעל גבוה וגו'. ולא כאלה

חלק יעקב כי חלק ה' עמו, פי' שעמו רוח פיו ית' שממנו נשפעת הנשמה כדאמרין ואתה נפחת בי וכדכתיב (בראשית ב) ויפח באפיו נשמת חיים, ואמר בזוהר: מאן דנפח מתוכו נופח, כמו למשל אדם נופח ברוח פיו שהחבל היוצא הוא טפנימיותו ומתוכו, כך כביכול מקור כל נשמות ישראל יוצאות מרוח פיו ית' שמו, שהיא ה' אחרונה של שם הוי"ה. לפי שהכרת הה"א היא מקור ההכל של האותיות המתחלק לה' מוצאות הפה הידועים, וכמאמר ובאתא קלילא דלית ב'י מששותא וכדכתיב (שם) כהבראם ודרז"ל בה' בראם. ומקור ההכל של רוח פיו ית"ש הוא במחשבתו ית"ש, ע"ד ישראל עלו כמחשבה תחלה⁵, אשר היא רמוזה בה' ראשונה של שם הוי"ה. והמשכות נשמות ישראל מרוח פיו לגוף האדם בעוה"ז דומה למשל כחבל הנמשך ויורד מלמעלה למטה וראשו אחד אחוז מלמעלה וקצה החבל יורד למטה לגוף האדם, וזהו חבל נחלתו. והנה כמו למשל באדם הגשמי הנופח לאיזה מקום, כגון בריאה של בהמה, כשיש איזה דבר מפסיק בינו למקום ההוא אזי לא יבא שם הרוח, כי בו ית' נאמר (ישעי' נט) כי עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, וכתיב (חבקוק א) טהור עינים מראות (ב) רע וגו' ואמרו רז"ל [סוטה ג.] שהעבירה של אדם מלפפתו כו' וכתיב (תלים

לח) כי עונותי עברו ראשי וגו', ברזל ממש. וככה הוא בנמשל ועי"ז נפסק חבל ההמשכה שנמשך מרוח פיו ית' וזהו ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה', פי' שנכרתה הנשמה משם ההוי"ה כ"ה ושוב אין לו חיים מלמעלה רק מעט מזעיר מרשימו שנשאר שם. והנה בזמן הזה שגלו ישראל לבין אוה"ע יכול כל בעל עבירה לחיות אפי' שאין בו חיות עליונים, כי מקבל חיות כאחד מן האומות מן השרים החיצונים רח"ל, ועל זה ארז"ל [בדכות יח:] רשעים כחיים קרויים מתים, כחיים דוקא, משא"כ בזמן שהיה בית המקדש קיים לא הי' שליטה לקליפות לכנס בגוף ישראל ליתן לו חיים כחי אוה"ע בתוך ארץ הקדושה, וכמו שכתוב (ישעי' נב) לא יבא כך ערל וטמא וגו', לכן כשהיה אחד מהן עובר על כריתות ומיתה בידי שמים שהוא ענין הפסקת חבל המושכת רוח חיים עליונים אזי היה מת ממש ונפרד מחיי עוה"ז לגמרי.

והנה הגם שרז"ל לא מנו כ"א ל"ו כריתות, עכ"ז יש לנו עוד כיוצא בהן, כגון מי שעבר על עבירה אחת כמה פעמים, כי בעשותו פעם אחת נעשה פגם בחבל ההמשכה ובכל פעם שמוסיף לחטוא מתרחב הפגם עד שהולך ונפסק ונכרת לגמרי. וכן עד"מ מחיצה של ברזל אפילו היא דקה מאפלת נגד אור השמש, משא"כ מחיצה של קנים ושל סדינים כו' מאפילות הנה אכל לא כמו של

ברזל ממש. וככה הוא בנמשל כביכול, כדכתיב (תהלים פד) כי שמש ומגן ה' וגו' וכתוב (ישעי' נט) כי עונותיכם מבדילים וגו', שכל העונות המה מסכים מבדילים, רק שבכריתות אפילו בפעם אחת מבדיל ומפסיק ובשאר עבירות עד שישינה וישלש. ועל דרך זה אמרו רז"ל כאבות הוי' שפל רוח בפני כל אדם, ואמרו סתם לפני כל אדם אפילו אתה רואהו עובר על כריתות ומיתה כ"ד, והיינו שתתבונן שגם בעבירות שאתה דש בעקבך כמו הקנאה והכעס והגאווה והליצנות ודומיהן נעשה פגם בחבל ההמשכה, ובעבור היות מלתא דשכיחא ומתרמי טובא יוכל להיות שהפסיק חבל ההמשכה כמוהו. והרי אתה גדול מאד ממנו אם אתה יודע יותר ממנו או אם נתמשך ממקום גבוה יותר ממנו, כי אינו דומה מי שמטנף כלי נחושת וברזל למטנף כלי כסף וזהב של מלך.

ובזה יובן עניני גלות השכינה. שבהיות יעקב חבל נחלתו אחוז בחבלי עבותות ההמשכה שורש נשמתו מרוח פיו ית' שהיא המדה בה' תתאה כמש"ל, והיא הנקראת שכינה ששוכנת בתחתונים כי חלק ה' עמו, ולואת כנסות לב אחד מישראל אחר שרירות לכו ח"ו הרי מושך החבל עמו אל מקום הקליפות רד"ל, ועי"ז הולך השפע למקום השרים העליונים אשר מדורם ושכינתם

בהיכלות החיצונים והקליפות הנ"ל ומתמצית אשר נשאר שם מגיע אליהם. לכן גם אנחנו בגלות תהת אוה"ע מפני אשר המשלנום אנחנו בעצמנו עלינו שלא כרצונו ית' כביכול, כי הכחירה ניתן לאדם הן לטוב הן למוטב ועליו תלוי כל שלטי הגבורים שרים של מעלה עולים ויורדים בו בשבילו כנודע.

וזהו תשובה תשוב ה' הנז' בזה"ק. כי בשוב אדם מדרכו הרעה ע"י הניצוץ הנשאר בו מקצה החבל, עם היות שנפסק ממקורו מ"מ הרי נשאר בו רשיכו מעט מזעיר, ועי"ז יכול האדם לשוב אל ה', לקשר נימא בנימא חבל בחבל עד שיתיחדו ויהיו לאחדים כבראשונה שיהי' אהוז כתבלי ההמשכות שורש נשמתו אשר קצהו דבוקה בראשו למטה וראש החבל מגיע השמימה ברוח פיו יתכ', ובאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא בשורש נשמת כלל ישראל המכונה בשם כנסת ישראל המחיה את כללות אומתנו ב"י מתאחדת עם דודה באהבה ואחוז וריעות, וכן למעלה למעלה כי גבוה על גבוה כו' כי כן בכל העולמות.

ועיקר דביקות הנפש בשורשה היא ע"י עסק התורה שכתב ושבע"פ לידע כל הדינים והמצות המסורים לנו במקורם באור פני מלך חיים באחדות אחד ברוח פיו ית', וגם הנה מודעת

זאת שהנשמה מתחלקת לשלש בחינות מחשבה דיבור ומעשה, וא"כ היתה מתאחדת בג' בחינות בו ית' ש"כ כח' מחשבה דיבור ומעשה שבו יתברך. והנה היא חכמתו ית' מחכמה נשפעת והיא מחשבתו ודיבורו. וגם מעשיו הן מעשה המצות כולן הכתובים בתורתו, כמו שארז"ל (ברכות ו.) מנין שהקב"ה מניה תפלין כו', וכן אמרו רז"ל (סוטה יד.) מה הוא קובר מתים כו'. וכן גם עתה כשישובו ויקשרו נפשם בשורשה תהא נפשם דבוקה במקורה כמו קודם כניסתה לגוף האדם, וז"ל תשובה ממש. וכזה מכואר מאמרם ז"ל כתנא דבי אליהו עבר אדם על עבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה ויחי', אם היה רגיל ללמוד דף א' ילמוד שני דפים כו' עיי"ש. והוא ע"פ מה שכתבתי כי בעסק התורה יקשר את עצמו וידבק למקור החיים שימשך אליו מרוה פיו ית', והנה למשל כמו אדם המנתק חבל הגשמי וחוזר וקושרו הרי מקום הקשר עב וכפול, ככה הוא בנמשל, שע"י עסק התורה הוא חיור ומקשר נפשו כבראשונה, צריך להיות מקום הקשר שהוא עסק התורה כפליים לתשובה. וכן התפלה בכונה כי תפלה מלשון נפתולי אלקים נפתלתי וגו', שהוא לשון חיבור ודיבוק נפשו באלקיו אל מחשבתו בהתכוננות ענין הדברים שהוא מדבר באלו עומד

לפני המלך. וענין התורה והתפלה
הן בחי' מחשבה ודיבור,
שבמחשבתו בתפילתו ודיבורו
בעסק התורה מקשר נפשו
לשורשה.

וכן בענין המעשה, ובפרטות
מעשה הצדקה, ידבק נפשו
בשורשה שורש המעשה אשר הי'
לו קודם כניסתה לגוף במקורה
אלקית, כי כל מעשה הש"י לצדקה
תחשב. כי בחינת העשיה אצל
הקב"ה מה שהוא ברא שמים
וארץ ומחדש בטובו בכל יום תמיד
מעשה בראשית וזו ומפרנס מקרני
ראמים כו'. והרי נאמר (תהלים פט)
עולם חסד יבנה, ובחן ובחסד
וברחמים הוא נותן לחם כו'. כי
ההשפעה שמשפיע ומוריד חיות
לתחתונים הוא ג"כ בחינת עשייה
כביכול אצל, כדכתיב (ישעי' נז)
להחיות רוח שפלים וגו'. וכן האדם
כשמשפיע ונותן לעניים מדוכאים
נעשה מרכבה לבחינת עשייה
וחסד שבו ית'. וזהו שלימות
התשובה וזהו שנאמר (משלי טו)
בחסד ואמת יכופר עון וגו'. והיא
גדולה מכל הקרבנות, וזהו שארז"ל
על עון בני עלי דכתיב (ש"א ג) אם
יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה,
ודרשו רז"ל (ר"ה יח) בזבח ובמנחה
הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר
בתורה ובגמילות חסדים. והן הן
הדברים שנאמרים למעלה.

וזהו בחינת תשובה עילאה,
שמישיב נפשו למקורה
ושורשה האלקית. ותשובה תתאה
הוא עזיבת החטא בלבד, בהכי
סני מדאורייתא כדאייתא כגמרא
ופוסקים מאימתי חזרת מלוי
ברבית ומשתכר בקוביא כו' (סנהד'
כ"ה, חו"מ ל"ד) ומפרש התם כל חד
כשיעזוב לחטאו ולא ישוב עוד
לכסלה. ובוה יובן דברי הוזהר
לפי' הראשית חכמה דתשובה
תתאה אינה מועילת בפני הפיגם
בבריתו כ"א תשובה עילאה. מפני
שפגם הברית תלוי במוח שהנשמה
שורה שם ופגם בנשמה, לכן צריך
תשובה עלאה דוקא לתקן נשמתו
ולקשרה במקורה, ולא די עזיבת
החטא בלבד רק קישור ודיבוק
אל הקדושה, ובפרט בעסק התורה
דאורייתא מחכמה נשפעת.
והנה נודע שעסק התורה והמצות
צריך להיות בשמחה גדולה
כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ח)
תחת אשר לא עבדת את ה'
אלקיך בשמחה וגו', וגם מצות
התשובה שהוא עסק התורה
והמצות בכפליים ג"כ צריך להיות
בשמחה, כל שכן כל מצות עשה
שבתורה. אמנם מה שמצינו
בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ
מה שצריך להשיב ולהתוודות
ולשפוך נפשו בתחנה ולבכות כמר
נפשו ובהכנעה גדולה כמו שאמר
הכתוב (תהלים נא) לב נשבר ונדכה
אלקים לא תבזה, ולכאורה אין זה
מעקר התשובה. אך הענין הוא
כי הן אמת עיקר התשובה היא
עסק התורה והמצות לשמן, שידבק
נפשו בקונו ביראת ה' ואהבתו

בשמחה ויתאחד בו יתברך יחוד
 גמור כלב שלם, אבל אי אפשר
 להתחיל כך מתחלה, לפי שבחטאיו
 הופרד נפשו ממקורו ולא ירד עליו
 חיים, והרי חשובה נפשו כמתה
 ואיך ישוב לימי עולמו להאיר
 נפשו כאור החיים אחרי אשר
 הוטמא, ואף אם ירצה להתחזק
 ולדבקה בו יתברך אין מניחים
 אותו כמש"ל. כמשל המלך שיש
 לו שומרים הרבה שאין מניחים
 מי שאינו ראוי לכנוס, והן הנה
 המחשבות הטורדות ומבלבלות
 דעתו של אדם ומחשבתו כשרוצה
 לשוב בתשובה שלימה ללמוד
 ולהתפלל ביראת ה' ואהבתו
 כראוי, ויש לו ביטולים הרבה
 ומרפה ידיו מדברי תורה ותפלה
 ואין לו כח להתגבר אפילו על
 היצר המסיתו להרע ולסור ממוקשי
 רע ויוכל להלכד בפח ומוקש, והם
 להט החרב המתהפכת לשמור את
 דרך וגו'. ועי' אמר דהע"ה (שם
 קטז) לא המתים יהללו ייה וגו',
 שלא על המתים הגשמיים אמר כן,
 שא"כ היה נראה ח"ו כלועג לרש,
 אלא על אותן שבחיים קרויים
 מתים אמר כן, שא"א להם להלל
 ייה ולהתקשר נפשם בשרשם
 בצאת נפשם כי מתה. והעצה
 היעוצה לזה, להחיות נפשו
 האומללה ולהמשיך לה חיות
 מלמעלה מרם ושיבנה אל שורשה,
 וכדאמרינן בתפילת י"ח מחיה
 מתים ברחמים, שע"י רחמים רבים
 יחיו המתים אשר בחייתן קרויים

מתים. והוא כי יש בחינת רחמים
 ויש בחינת רחמים רבים, שהוא
 למעלה למעלה מקור חיי החיים
 הנצחיים, שע"י כן מעורר רחמים
 רבים ממקור העליון ותחי נפשו,
 אז יכול להעלותה לשורשה ע"י
 עיקר התשובה שהוא עסק התורה
 והמצות בשמחה וכטוב לבב כראוי.
 רק שמקודם לזה צריך הכנה
 ושפלות ועצבות, שהיא החרטה על
 העבר במרירות ושבירת לבו
 כדכתיב לב נשבר ונדכה אלקים
 לא תבוז, ועי' נשבר כח הסמ"א
 שהמשיך על נפשו ונפרד ממנה
 וחיתה נפשו. אך אין צריך להתמיד
 בזה, רק ירגיל עצמו פעם אחת
 ככל שבוע לפחות. כי כמו ששבת
 ככל שבוע כן צריך להיות שלימות
 התשובה, כי שבת אותיות תשובה
 תש"ב, שהכל ענין השבת וחזרת
 דברים למקורן ושורשן בסוד עליות
 העולמות והמשכיל יבין.

והנה לעורר המרירות כלבו להיות
 נשבר ונדכה ישים ללבו
 מאמר רז"ל בפרק קמא דסוטה
 (ג'). על פסוק איש איש כי תשמה
 אשתו בשי"ן, שאין אדם חוטא
 אלא א"כ נכנס בו רוח שמות.
 ולהכין זה מאן יימר לן שרות
 שמות הוא הגורם ולא הכח
 המתאווה הוא הגורם, ובפרט
 שהפסוק נאמר בנשים שדעתן
 קלות. אך עינינו רואות כמה קלי
 עולם שמסרו נפשם על קידוש השם
 ית' ולא המירו דתם כדי להחיות
 נפשם. והוא משום שדרך המכע

שהמביע הש"י בנו, כי אנחנו עמו וחלק נחלתו, כדכתיב (משלי כ) נר ה' נשמת אדם, פי' שכמו שזה מדרך הטבע שאור הנר מושך למעלה לשרשו כן גם זה מדרך הטבע שנשמת אדם מישראל, בעבור היותה חצובה מתחת כסא הכבוד, מושכת אליו ית' וחושקת וחפיצה באהבתו ודבוקה בו ית' כאחדותו ומי ישיבנה להפריד מעליו, ועל כן ישים נפשו בכפו למסור את עצמו על קדושת שמו ית'. והנה בחינת אהבה זו ישנה בלב כאו"א מישראל מדרך הטבע כנ"ל, ומה שאנו רואים שבשאר עבירות אינו מתגבר נגד יצרו, היינו משום שהאהבה הזאת נקראת אהבה מסותרת, שמסתרת בקליפה והיא נפש הבהמית שבאדם שמתאוה תאוה לכל דברים הגופניים, רק בהגיע אחדותו יתברך אזי כל התאוות מאפס ותוהו נחשבים לו ומתגבר מאד בנפשו עד שאין ביכולת נפש הבהמית לעכבו, כי אין אדם שליט ברוחו לכלוא את הרוח. והנה כמו שיש ביכול' או להתגבר על נפש הבהמית המתאוה כן היה יכול ג"כ להתגבר כודאי בכל פעם שתבוא עבירה לידו, כשיתבונן במחשבתו עוצם אחדותו יתברך ושבעבירה זו נכרת ונפרד משורשו, כמו שאמר הכתוב כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם וחטאתיכם הסתירו פנים מכם משמוע (ישעי' נט). והרי הוא הולך

למקום הסמרא אחרא שהם אלהים אחרים ממש, וכאלו עובד ע"ז ממש, שעובד עבודה זרה בנשיית ראשו שהוא משתחוה בראשו הגשמי לדבר הגשמי, וברוחניות אף זה כמוהו, אלא שרוח שמות נכנס באדם ההוא ומכלכל דעתו ומחשבתו ודומה לו שאף אם יעבור העבירה ההיא אעפ"כ יהודי יחשב, שמשכה ממנו התבוננות הוה. ועפ"ז יוכל האדם ג"כ להתעורר בחשבו עם נפשו, שאז אין בו רוח שמות הנזכר, ואז מעמיק עצה בנפשו להיות ממארי דחושבנא, והוא לחשוב כל המחשבות שחשב אם לטוב אם למוטב, ונודע שהמחשבות באות לו לאדם מעולם העליון מהיכלות עליונים, מחשבות טובות מהיכלות הקדושים ולהיפך מהיכלות הקליפה, כי את זה לעומת זה וגו'. והנה הבחירה ניתן לאדם, ואם חושב כל היום מחשבות קדושות וטובות נעשה מרכבה להיכלות הקדושים שמשם באו לו המחשבות ההם, וכן להיפך ח"ו, ובחשבון האדם עם נפשו כמה מחשבות עברו בו מיום היותו אשר לא טובים המה והיה מרכבה לקליפה רח"ל, ואם עבר כדיבור או במעשה, שאז לא לבד שנעשה מרכבה להם אלא אף גם שמעורר וממשיך עליו הקליפה, כמו שארז"ל מלפתו כו' — כודאי יימר לבו בקרבו מאד ויהי' נשכר ונדכה מאד מאד. כי הוא מטבע בני ישראל שהקלי עולם הושינו

לחמורי עולם שלא להמיר דתו ה"ו, רק שבעשית הרע או בחשבו מחשבה רעה נשכח ממנו ע"י רוח שמות שהוא כאלו עובד ע"ז, אבל בעת שיתן אל לבו לחשוב את נפשו כודאי יעשה רושם בלבו ויתמרמר מאד.

עוד זאת ישיב ללבו סוד גלות השכינה. כי הנה כתיב יעקב חבל נחלתו, ובהיות האדם נמשך אחר נפשו הבהמיית המתאוה, ששורשה מן השרים העליונים שבהיכל הקליפה, הרי נשמתו מתלבשת תוך נפש הבהמיית להחיותה והנפש הבהמיית היא מושלת על הנשמה שלא כרצונה בכח השרים שבקליפה שהם לוקחים שורשה. וכן כביכול למעלה, כי הוא מקור כל הנשמות ישראל, היא מתלבשת בהיכלות הקליפות לתת להם שפע וחיים שלא כרצונה. וכ"ז הוא ע"י המשכות החבל, שכאשר אחד מישראל נמשך אחר נפשו הרעה הוא מושך החבל עמו ומוליכו אל מקום המינופת, ונמצא שהוא מלכלך ומטנף כביכול את המלך. וז"ש (שה"ש ז) מלך אסור ברהטים ברהיטא מוחא כו' כדאיתא בזה"ק. אלה הדברים וכיוצא בהן מכוארים בס' שבט מוסר, ובפרט כראשית חכמה בשער התשובה, כשיעמיק בהן כשעה חדא. ויתמרמר במר נפשו מאד, ויאמר הוידוי שבק"ש שעל המטה, ויקבל על עצמו ארבע

מיתות כ"ד בלב שלם כנגד ארבע אותיות הוי"ה כ"ה שפגם בהם ונתחייב בכולן, כידוע מאמר רז"ל שיש עונות שאדם דש בעקביו והם כע"ז וג"ע וש"ד, והם לשון הרע וכעס וגסות הרוח והעלמת עין מצדקה, כמו שאמרו רז"ל בכ"ב (י.) על השמר פן יהי' דבר עם לכבך בליעל וגו' ונאמר יצאו אנשים בני בליעל. ואח"כ יאמר מזמור נ"א כרוב רחמין וגו', לעורר רחמים רבים שהוא חלק והערה והמשכה משם הוי"ה כ"ה שהוא בעל הרחמים. ויעיר בבוקר כשמחה כמו מחרת יוה"כ ממש, כי בכל עת ובכל שעה שהאדם מבקש מחילה על חטאיו מוחלין לו כמו ביום הכפורים ממש. כדאיתא בגמרא דיומא (פו) לא זו משם עד שמוחלין לו בדבר שמועלת התשובה לכך כגון מצות עשה, וגם בכריתות ומיתת כ"ד ומיתת בידי שמים, שצריך יסורין ותשובה עלאה למרק, מועלת בקשת המחילה שמוחלין לו כודאי, רק שאעפ"כ צריך תשובה עלאה.

ואדרבה דוקא אחר המחילה לא סגי לי' בלא תשובה עלאה. והוא כמשל למלך שבעס על בנו שמרד בו וברח מלפניו ונתחבר אל המורדים והפושעים כמלך. והנה כשישוב הבן וניחם על רעתו אי אפשר לחזור ולבוא עוד אל המלך תיכף ומיד, כי לא יניחוהו השומרים ושוערי המלך

לחמורי עולם שלא להמיר דתו ה"ו, רק שבעשית הרע או בחשבו מחשבה רעה נשכח ממנו ע"י רוח שמות שהוא כאלו עובד ע"ז, אבל בעת שיתן אל לבו לחשוב את נפשו כודאי יעשה רושם בלבו ויתמרמר מאד.

עוד זאת ישיב ללבו סוד גלות השכינה. כי הנה כתיב יעקב חבל נחלתו, ובהיות האדם נמשך אחר נפשו הבהמיית המתאוה, ששורשה מן השרים העליונים שבהיכל הקליפה, הרי נשמתו מתלבשת תוך נפש הבהמיית להחיותה והנפש הבהמיית היא מושלת על הנשמה שלא כרצונה בכח השרים שבקליפה שהם לוקחים שורשה. וכן כביכול למעלה, כי הוא מקור כל הנשמות ישראל, היא מתלבשת בהיכלות הקליפות לתת להם שפע וחיים שלא כרצונה. וכ"ז הוא ע"י המשכות החבל, שכאשר אחד מישראל נמשך אחר נפשו הרעה הוא מושך החבל עמו ומוליכו אל מקום המינופת, ונמצא שהוא מלכלך ומטנף כביכול את המלך. וז"ש (שה"ש ז) מלך אסור ברהטים ברהיטא מוחא כו' כדאיתא בזה"ק. אלה הדברים וכיוצא בהן מכוארים בס' שבט מוסר, ובפרט כראשית חכמה בשער התשובה, כשיעמיק בהן כשעה חדא. ויתמרמר במר נפשו מאד, ויאמר הוידוי שבק"ש שעל המטה, ויקבל על עצמו ארבע

שיודעים בו שהוא מן המורדים. וע"כ עצתו לצעוק אל המלך בקיל מר ובמרירות נפשו לעורר רחמי אב על בנים, ומצוה אל השומרים ואל שוערי המלך לזוביאו אל אביו. ואז אם יהפוך הבן את פניו וילך אל נפשו מחצר הכלך, אזי יקצוף המלך עליו מאד ביתר שאת. ככה הוא בנמשל, שלאחר שימחול ה' ורוצה בתשובה שעשה אזי צריך הבן לילך אל אביו, דהיינו נשמת האדם להשיבה אל שורשה ומקורה ולדבקה באלקים חיים ע"י מעשה התורה והתפלה בכונה ומעשה המצות.

וזוהו שנאמר (ישעי' מד) כחיתי כעב פשעך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך, פי' אהרי אשר מהיתי כעב פשעך, שהיא מחיצה המפסקת שהם העבירות קלות ועכ"פ המה מסכים מבדילים, ועתה שמחיתי אותם שובה אלי כי גאלתיך, פי' מאחר שנאלתיך מן החיצונים ומחליפות כנ"ל שובה אלי, היינו הגהה

דביקות נשמתו וכן דרש בתנא במחשבה דבור דבי אליהו פרק ומעשה כו' בשמחה ה' ח"ל ומח ובטוב לבב. וכל מה גאלתיך מספר שהיתה מתחלה מיתת ונתתיך ביותר מרירות בספר חיים כו' אצלו בשומו אל עיי"ש.

לבו כל מחשבותיו ודבוריו ומעשיו שעברו, ככה תהיה לו שמחה ביותר בשומו ללבו למחר בבוקר שנמחל לו הכל. וע"ז נאמר (משלי

יד) בכל עצב יהי כותר, פי' שיש יתרון מהעצב, ומהו היתרון הוא השמחה מן המחילה. ולא יעלה על לבו שום ספק וספק ספקא ולומר שלא נמחל לו ח"ו מחמת שדואג שמא לא היה המרירות כראוי. כי אף שאין מרגיש בלבו וכנפשו המרירות אעפ"כ החרטה היא מסותרת בלב כמש"ל, וא"כ הבקשת מחילה הוא באמת אף שאינו מרגיש בלב, וע"ז נאמר ובוחן תעלומות לב, פי' מה שנעלם בלב ואינו בהתגלות לבו.

וכל העולה ברוחו איזה ספק בזה הרי זה מקטני אמנה ח"ו, ומחשבת הסט"א ותהולות היצר הוא. שאפילו כמדת בשר ודם בגבעונים שכתוב אשר לא מבני ישראל המה ואסורים לבא בקהל משום דלא מחלו על דמיהן. וארז"ל (יומא פז.) המבקש ממו על יבקש יותר מג' פעמים, משום דאם אינו מוחל בשלשה פעמים יש בו מדת הערב רב, ואפילו בחובל וקוטע יד כו', וק"ו בן בנו של ק"ו אצל השי"ת כי חפץ חסד וחנן ומרבה לסלוח, ואם רבו פשעך וגו' עאכו"כ. ומה שמקלסין להקב"ה כמדת המחילה אף אם מצינו כן אפילו כמדת כו"ד, היינו משום משום שבמדת בשר ודם אם אחד חטא כנגדו ומוחל לו ואח"כ כשמוסיף לחטוא אחר בקשת המחילה קשה עליו למחול לו עוד, וכן בכל פעם שמוסיף לחטוא קשה עליו יותר ויותר למחול לו, עד

שבאחרונה ברבות הרבה פעמים על מה שבין מנחה ומעריב מברכין שחטא כנגדו אחר מחילת הרבה בערבית, והוא מוחל וסולח אף פעמים לא יתפיים בשום אופן, שחטאו וחזרו וחטאו אחר בקשת היינו משום שהמחילה נמשכת ממדת רחמנות של בשר ודם המוגבלים בגדר וגבול ומדה ועי"כ יש קצין וגבול למחילתו ולסליחתו, משא"כ מדת הקב"ה אינו כן, כי הוא אין סוף ואין סוף למדתו, כי לא כלו רחמיו וכו' ואינם מוגבלים ח"ו, ואפילו אם חטא אדם כנגדו אלף פעמים ומבקש מחילתו מעורר רחמיו המרובים למחול עד אין מספר, ואפילו חטא וחזר וחטא אחר בקשת המחילה. ותדע שאנו מברכין בכל יום ג' פעמים חנון המרבה לסלוח, ואם היה איזה ספק ח"ו היינו מברכין ברכה לבטלה ח"ו, ומה שאנו מברכין במנחה אף שכבר ברכו בשחרית היינו על חטאים דביני וביני, וכן

על מה שבין מנחה ומעריב מברכין בערבית, והוא מוחל וסולח אף שחטאו וחזרו וחטאו אחר בקשת המחילה. וזה פירוש חנון המרבה לסלוח, שמרבה תמיד לסלוח אחר שחטאו וחזרו וחטאו. ולא הוי כמו אחטא ואשוב, כיון שבשעת בקשת המחילה מבקש באמת וברצון לב ללב ישוב לכסלה עוד ומבקשים זאת מה' להחזירנו בתשובה שלימה לפניך כו', ואף שנעתר לו השם וחזר וחטא לאו בכלל אומר אחטא ואשוב ח"ו, דהיינו דוקא שבשעת החטא חוטא ביישוב הדעת וסומך בדעתו על התשובה ולולי זאת היה כובש את יצרו ולא חטא, ומאחר שהתשובה גרם לו לחטוא, על כן אין מספיקין לו כו'. ואף על פי כן אם מתאמץ ושב אין לך רבר שעומד בפני התשובה.

ת מ ו נ ש ל מ :

מהדורא בתרא של אגרת התשובה הנדפסת בס' התניא היא ארוכה יותר מאגרת זו ושונה ממנה בתכנה ובסדר הענינים. מסתבר שאגרת זו נכתבה קודם הדפסת התניא, והמהדורא השניה נכתבה כהשלמה לס' התניא. לכן מביא רבנו במהדורא בתרא מראי מקומות לתניא.

- (1) במהדורא בתרא כתב: „ומי כל בעל נפש החפץ קרבת ה'... יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבים עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד, כגון...". (2) המאמר „רשעים מלאים חרטה" מובא בשבט מוסר פכ"ה בלשון כדאמרו רז"ל, והוא מנודים ט' ע"ב, אבל לשון זה אינו בש"ס. — „אוצר דברי חכמים". (3) תנו רבנן: שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע הלבון שממנו עצמות וגידים וצפרנים ומוח שבראשו ולבון שבעין, אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין, והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת האוזן ודבור פה והלוח רגלים ובינה והשכל. — נדה ל"א ע"א. (4) לא מצאתי מקורו. (5) בבראשית רבה פ"א ה': מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר. (6) כעין זה בויקרא ר"ם כ"ה. (7) אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיו מה תעשה לו. — איוב ל"ה.

נג.

סיום אגרת הקודש שבתניא סימן ז'

ואחר הרבדים והאמת האלה, הנה מורעת זאת בארץ הלזו במדינת רוסיא לבנה וליטא וסמוכות שלה וכל הנלוים אלינו כי חבלים נפלו לנו בנעימים אף נחלת שפרה, היא נחלת אה"ק תובכ"א, אשר מצוה רבה חיוק ישיבתה על התורה ועל העבודה על המחי' ועל הכלכלה, נפלה לחלקנו וגורלנו באור פני ה' אלקי ישראל ביתר שאת ויתר עוז לטרוח בה בנפשותינו ומאורינו בזהירות וזריזות יתירה זה עירן ועירנים וימים כבירים, וברוך ה' הגומר בעדינו ועד כה עזרנו.

הועתק מתוך "קובץ כת"י מהרש"נ".

נד.

השלמת אגרת הקודש שבתניא סי' ט'.

(על צדקת ארץ-ישראל)

אהובי אחי ורעי אשר כנפשי, באתי כמזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הבלי הבלים ולפקוח עיני [ה]עורים [יביטון] לראות להיות כל ישעם וחפצם ומגמתם לכל בהם חיי רוחם במקור מים חיים [חיי החיים] כל ימי חייהם מנפש ועד בשר, רהיינו כל מילי רעלמא ועסקי פרנסה לא יהיו כאלו דעבדין לגרמייהו, ולא יהיו (כל) בית ישראל ככל הגוים רזנין ומפרנסין [ומוקדין] לנשייהו ובנייהו מאהבה, כי מי כעמך ישראל גוי אחר בארץ [כתוב], רהיינו שגם בעניני ארץ לא יסדרו מאחר האמתי ח"ו להעיר ערות שקר ח"ו בק"ש ערב ובוקר בעינים סגורות ה' אחד בכל ¹ רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת, ובפקוח עיני העורים התעף עיניך בי ואיננו ח"ו, אך בזאת נאותו ² לנו, בהיות ³ כל עסקינו במילי רעלמא לא לגרמייהו כי אם להחיות נפשות חלקי אלקותו ולמלאות מחסוריהם בחסד חנם, שבזה אנו מדמים הצודה ליוצרה ה' אחר, אשר חסר אל כל היום חסר של אמת להחיות העולם ומלואו בכל רגע ורגע, רק שאשתו ובניו של אדם קורמין לכל על פי התורה, (חוץ מצריקים שברור שהן קורמין לבניו על פי הרין, וצריקים שבא"י קורמין לצריקים שבחוץ לארץ, לבר מזאת שלא הניחו כמותם בחו"ל, ור"ל).

ע"כ אהובי אחי (ורעי) שימו נא (על) לבכם [ל]אלה הרבדים הנאמדים בקצרה מאוד (ואי"ה פא"פ אדבר עמם בארוכה) איך היות [כל] עיקר עבודת ה' (האמיתי) בעיתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמאמר רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה, [ולא אמרו רז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם שת"ת ה' עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים, משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחינת רגלים ועקביים שהיא בחינת עשיה, אין דרך לרבקה בה באמת ולהפכת חשוכא לנהורא דילה (נ"א דיליה) כ"א בבחינת עשיה ג"כ שהיא מעשה הצדקה, כירוע למשכילים שבחי' עשיה באלקות היא בחינת השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן רלית ליה מגרמיה כלום, וכל הזובח את יצרו בזה ופותח

ידו ולבבו אתכפיא ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת. השוכן עלינו בבחי' עשיה בעקבות משיחא, ויוכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון כו'].
(והי' זה שלום כנפש או"נ מלונ"ח).

שניאור זלמן).

נדפס בס' ברכת הארץ אות של"ו. החסר בתניא מוסגר בתצאי עגול והחסר בברכת הארץ מוסגר במרובעים.
(1) בתניא : "יפרינו [נ"א יפרנו]". (2) בתניא : "בר". (3) בתניא : "אות".
(4) בתניא : "להיות [נ"א להיות]".

נה.

סיום אגרת הקודש שבתניא סי' יו"ד — כענין צדקה

...ואחר הרברים והאמת האלה, נשאתי את נפשי בשאלתי לפני כל אהובי ורעי אשר כנפשי, כל אהיה עליהם למשא אשר העתרתי דברי אליהם לירון בערכיו, שלא בהשג יר, בהערכות גדולות זה שלש רגלים. כי ה' יודע ועד כי לא מלבי, אך מאת ה' היתה זאת לכם, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, למען רעת צדקות ה' ופורנו בישראל, בבחינת רב חסד, כאמור למעלה למשכיל, וכאשר יפרש שיחי ויגוני מוכ"ז שי', אשר ממש על כל פרוטה ופרוטה שהוצאתי מידי נקטה נפשי בחיי, וצד לי מאד להצר לרבים וכן שלמים.

אך מה היה לי לעשות, אשר בצוק העתים נתדלדלו הרבה מאנשי מעשה הצדקה וחסד, והוצרכתי ללוות ממקום אחר בהכשר ויתרון, למלאות מקומם וערכם אשר נערך עליהם בהערכות הראשונות לפ"ש הידוע. וב"ה גומר עלי אשר עד כה עורני לגמור המצוה בכי טוב, וכבר יצא כנוגה צדקם וישועתם, ואין שום חשש וספק ספיקא ושום ס"נ בעולם.

זאת ועוד אחרת, מורעת בארץ צוק העתים אשר חלפו במדינות וואלין ואוקראינא, ונשלחו אלינו שלוחים מהצדיקים המפורסמים, מוכרי וידועי מלפנים משם, לסמוך ידם הקרושה לפי שעה בסך עצום ורב, בידוע גודל ההוצאה וההכנסה שם.² וחלילה לנו להשיב שולחם בפחי נפש ח"ו, כידוע לכל כי גם הם מחזיקי אה"ק ויושביה שיחי'. וגם כי תפלתם ובקשתם עשתה מחצה, אעפ"כ ההכרח היה לפייסם ולרצותם ברצי כסף, ולא סך מסויים ורב, להסיר מעלינו תלונתם ותרועמתם, וגם זה לוויית בהכשר זה שנתים, ועלה הקרן עם ההכשר, הכל כאשר לכל ביחד, סך עצום ורב. ומצורף לזה שארי הוצאות כלליות סתומות ונעלמות, אשר אי אפשר לפורטן לרבים, רק המשכילים יבינו דלא סגי בלא"ה, וכל החובות השתרגו ועלו על צוארי הכשיל כחי, ולא נתנני די השיב רוחי.

וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שלא לכבודי עשיתי זאת ח"ו, וגם לא עמדי על דעתי לבדה, רק המתקתי טוד עס רבים וכן שלמים מיראי ה' וחושכי שמו, וכולם הסכימו עמי בעצה אחת, עצת ה' היא תקום.

לזאת אמרתי חנוני אתם ריעי, איש כערכו אשר הערכתי בח"י דלמטה, הפוחת אל יפחת ח"ו, בין יחיד בין רבים, והמוסיף יוסיפו לו ברכה עד בלי די, וכל אשר לא יהיה בביתו ובעירו בבוא שלוחי מוכ"ז, החיוב מוטל על כללות המנין ללוות וליפרע כעבורו למוכ"ז תיכף ומיד, שלא להרבות בהוצאות חנם ח"ו, ובבוא האיש

העירה לביתו יפרע תיכף ומיד. ואם יסרב ח"ו, יגרשנו מן המנין, ולא ימס לבב אחיו כלבבו.

והנה באמת זאת היא משנה שאינה צריכה, כי נכון לבי בטוח באהבת כל האנשים השלמים אתנו וחסדיהם הנאמנים, אשר הרבה יותר מזה יכולים לעשות, אפילו בבקשה קשה ואפי' מגלימא כו', אך למיחש מבעיא, פן ימנעו המלוים להלוות לסלק למוכ"ז בעד איזה איש שאינו בביתו, מדאגה מדבר פן יעלה על לבבו בבואו לביתו לאמר לדברי אלה נואש, ויסרב לפרוע תיכף ומיד הטלה אשר הוטל עלי, הן ברשימה שביד מוכ"ז בח"י דלמטה הן המגיע ממנו ע"פ הערכות סמוכות של אנשי המנין ההוא שבעירו, או שבעיר הסמוך לו אם הוא דר בכפר השייך לאגפיה, לזאת יצאתי חוץ לגדרי והוראת שעה, לגזור גזירה חמורה על כל המסרב ח"ו, ויהיה חס לנפשו, ובודאי ההכרח לא יגונה, לצאת לקראתם ביד חזקה, עד מקום שידנו מגעת, בארץ ובחו"ל. וכל שאינו משתתף בצערנו לא יראה בנחמתנו ונחמת כל ישראל בשב"ח את שבותו, ושומע לנו ישכון בטח ושאנן כוית דענן.

כ"ד או"נ דוש"ת מלב ונפש חפצה,

שניאור זלמן בא"א מוהר"ר ברוך זלה"ה.

נדפס בס' גנוי ונסחרות, אור רב ח"ו.

(1) ר"ת לפירוש שבויים. וראה לעיל ס"י יט"ב. (2) נראה שמרמז להנהיגתם של הצדיקים במדינות הן ברחבות גדולה. (3) אולי חיבה זו מיותרת.

נו.

מכתב קדוש

מאת הרב הגאון מופת הדור שרגא דנהורא בוצינא קדישא חסידא ופרישא קדוש יאמר לו כקדושת מוהר"ר שניאור זלמן זצוק"ל ווי"ע מק"ק לארי אשר השיב לאנשי שלוחינו חסידי ק"ק ווילנא יע"א.
(על הוויכוח עם הגר"א ז"ל)

אהובי אחי ורעי העומדים על התורה ועל העבודה, אנ"ש המנין דק"ק ווילנא, ה' עליהם יחיו נס"ו.

אחד"ש, פתח דברי יעיר אוון שומעת קושט אמרי אמת לאמיתו בדבר הויכח עם שכנגדינו.

אילו היה באפשרי לבא לידי גמר נכון עמהם, בוודאי אין לך מצוה גדולה מזו לעשות שלום בישראל ואת מי אין כמו אלה, אך מה לנו לעשות ולא עשינו, והרבה מאד טרחנו בזה ולא עלתה בידינו, נקיים אנחנו מה' ומישראל.

הנה מראשית כזאת הודענו והלכנו אל הגאון החסיד נ"י לביתו להתווכח עמו ולהסיר תלינותיו מעלינו, בהיותי שם עם הרב החסיד המנוח מהור"ר מענו"ל האראסנער זצלה"ה, וסגר הדלת בעדנו פעמיים. וכאשר דברו לו גדולי העיר: רבנו, הנה זה הרב המפורסם שלהם בא להתווכח עם כת"ה, וכאשר ינוצח בוודאי הנה בזה יהיה שלום על ישראל, דחה אותם בדיחויים, וכאשר החלו להפציר בו מאד חלף והלך לו ונסע מן העיר ושהה שם עד יום נסיעתנו מהעיר, כידוע לזקני עירם.

ואח"כ במדינתנו נסענו לק"ק שקלאב ג"כ לוויכוה ולא עלתה בירינו. ועשו לנו מעשים אשר לא יעשו, ושינו טעמם והכטחתם אשר הבטיחו תחילה שלא לעשות לנו מאומה. רק כראותם שאין להם מה להשיב על דברינו באו ביד חזקה ותלו עצמן באילן גדול, הגאון החסיד נר"ו.

ובאמת אנו דנוהו לכף זכות, להיות כי כבר נחלט הענין אצלו בהחלט גמור בלי שום ספק ספיקא בעולם, ונגמד הדין אצלו על פי גב"ע רכים וכן שלמים המוחזקים בכשרות לאדם הרואה לעינים. ועל פי זה כששמע איזה ד"ת מהסרסור הידוע אשר יפרש את כל זה לא השקיף בהשקפה לטובה ולהפך בזכות, כי א"ל הסרסור שינה בלשון קצת, וירוע כי בשינוי לשון קצת ישתנה הענין מהיפך אל היפך ממש, וכל שכן שלא עלתה על דעתו כי אולי יש אתם דבר ה' על פי אליהו ז"ל להפריש ולהפשיט הגשמיות שבזהר הק' בדרך נסתרה ונפלאה ממנו, רק שצריכה קבלה פה אל פה ולא ע"י סרסור הנ"ל, ומפני שלמדרגה גדולה כזו צריכה קדושה רכה ועצומה, בהיפך ממש ממה שנתאמת לו על פי עדים נאמנים בעיני כבודו, וכולי האי לא טעו אינשי מן הקצה אל הקצה ממש, ולזאת לא רצה לקבל מאתנו שום טענה ומענה ותירוץ בעולם וכיאור על ד"ת ששמע ולא שום דבר בעולם.

ומה נשתנה היום, כי הנה גם עתה הפעם לא נשמע ממנו שום חזרה וחרטה מימי קדם, לאמר שעכשיו נולד לו איזה ספק אולי טעות הוא בירם, ואדרבה הרמים מודיעים, מה שביקש ב' אלפים ארומים לצדקה או למצוה אחרת, והיינו שלא רצה לאטרוחי בכרי, כי ידוע להם כי אצלי בוודאי מתורצים כל הקושיות ידועות ומפורסמות במדינתנו, אך הם לא קבלו התירוצים, כאשר ראינו בעינינו בק"ק שקלאב. וא"כ למה זה הבל איגע, כי הנה מודעת מאמר רז"ל כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר כו',³ וכל דבריהם כגחלי אש, ובמשלי אזהרות רבות ונוראות על זה למשכילים, ובר מן דין הנה מודעת זאת מאמר רז"ל (יבמות עו.) תלמיד חכם שמורה הלכה ובא וכו',⁴ ואם לאחר מעשה אמרה אין שומעין לו, ואע"פ שאמרה בשם רבו חיישינן רמשקר,⁵ וכל שכן וקל וחומר בנידון דידן דלא חיישינן לשיקרא ח"ו, אלא דהיא מילתא רתליא באוכנתא דליבא, שיהי' הלב שומע ומקבל דברינו, ואם בשנאה אמרו דלא חזא לי' זכותא, אף שאינו אויבו ומבקש דעתו כלל, כמ"ש בחו"מ סי' ז', על אחת כמה וכמה בנר"ד, לאחר מעשה רב ועצום, דעות רבות ועצומות שנעשו לאנ"ש במדינותינו ליטא ורייסין עפ"י גילוי דעת הגאון החסיד ביחוד לתלמידיו, וחברא חברא אית ליה, ואני ראיתי בעיני איגרת אחת מאחד שבתלמידיו שבק"ק ווילנא בשם רבו, דברים שלא רציתי להעלות על הכתב מפני כבוד התורה.

והנה מכותל מכתבם של מעלתם ניכר ומובן אלי שכל זאת לא נעלם ממעלתם, נוכח פניהם היה, רק שעיקר סמיכתם על ב' אנשים חשובים שהיו מכריעים הדין עם מי וכו', ולא מחכמה שאלו על זה, רווראי חשיבותם כלא ממש חשיבא קמי' להכריע נגד דעת הגאון החסיד אשר ישים בפי שלוחו ר' סעד"י,⁶ אשר יאמר הכל בשם רבו, וראי לא מרעת עצמו, ובפרט בביאור ס' ליקוטי אמרים ודומיו, אשר יסו'תם בהררי קודש הקרשים האר"י ז"ל, ולפי הנשמע אין במדינות ליטא מי שירום לבבו שלא לבטל דעתו מפני דעת הגאון החסיד, ולאמר בפה מלא אין במיהו נכונה ח"ו, כי אם כמדינות הרחוקות כתוגרמה ואיטליא ורוב אשכנז ופולין גדול

וקטן⁷, ובזאת חפצתי באמת. ובפרט בענין האמונה, אשר לפי הנשמע במדינותינו מתלמידיו אשר זאת היא תפיסת הגאון החסיד על ספר ליקוטי אמרים ודומיו, אשר מפורש בהם פי' „ממלא כל עלמין“ וגלית אתר פנוי מניה“ כפשוטו ממנו, ובעיני כבודו היא אפיקורסות גמורה לאמר שהוא ית' נמצא ממש בדברים שפלים ותחתונים ממש. ולפי מכתב מעלתם על זה נשרף ספר הידוע⁸. ובפירוש מאמרים הנזכרים יש להם דרך נסתרה ונפלאה, ומלא כל הארץ כבודו היינו השגחה⁹ וכו'. ומי יתן ידעתי ואנחהו ואערכה לפניו משפטינו. להסיר מעלינו כל תלונותיו וטענותיו הפילוסופיות אשר הלך בעקבותיהם, לפי דברי תלמידיו הנ"ל, לחקור אלקות בשכל אנושי, וכאשר קבלתי מרבתי נ"ע תשובה נצחת. על כל דבריו, ואם יקשה בעיני לחזור מדרך אשר גרל בה מנעוריו, ולא יתקבלו דברי בעיני כבודו, אז במקום גדולתו תהיה ענותנותו לבאר היטב כל טענותי עלינו בנידון אמונה זו, חרות על הלוחות בכתב ע"י חר מן קמיא ריקימין קרמוהי, ויבא על החתום בכבודו ובעצמו, ואני אבוא אחרי ומלאתי את דבריו, להשיב על כל טענותיו, ג"כ כתוב וחתום בחתימת ידי, ושני המכתבים יודפסו וישלחו לכל חכמי ישראל הקרובים והרחוקים שיחוו דעתם בזה. כי לא אלמן ישראל מאלקיו, וימצאו רבים וכן שלמים ברעת הורה ורעת נוטה להכריע, ולא ישאו פני כל איש, ואחרי רבים להטות. ובזה יהי שלום על ישראל.

ואורות ליקוטי אמרים ודומיו בענין ביאור העלאת ניצוצין מהקליפות וכו', הנה עיקר העלאת מ"ן זה של העלאת נצוצין לא נזכר אלא בקבלת האר"י ז"ל לבדה, ולא במקובלים שלפניו וגם לא בזוהר הק' בפירוש. וירוע לנו בבידור גמור שהגאון החסיד נ"י אינו מאמין בקבלת האר"י ז"ל בכללה, שהיא כולה מפי אליהו ז"ל, רק מעט מזער מפי אליהו ז"ל והשאר מחכמתו הגדולה, ואין חיוב להאמין בה כו', וגם הכתבים נשתבשו מאוד וכו'¹⁰. ולאיש אשר אלה לו, לו משפט הברירה לבחור לו הטוב והישר מכל כתבי קודש הקרשים האר"י ז"ל, לאמר שמועה זו נאה והיא מפי אליהו ז"ל וזו אינה מפי אליהו ז"ל, מה נאמר ומה נדבר ומה נצטרך לפניו, וגם אם יאמר איזה פירוש בכתבי האר"י ז"ל שלא כפירושינו, כל מי שיש לו מוח בקרקדו יבין וישיכל שכל מי שאינו מאמין באיזה דבר לא ארון הוא בדבר זה לרדן ולהכריע, רק המכריעים יהיו גדולי ישראל המפורסמים באמונת קבלת האר"י ז"ל בכללה, שהיא כולה מפי אליהו ז"ל, כחכמי הספרדים ודומיהם וכו'. ואף גם זאת משנה שאינה צריכה היא, כי אם כשיהיו התובעים והטוענים עלינו גם כן מאמינים בקבלת האר"י ז"ל בכללה כמונו, והם גדולי ישראל כנגלה ונסתר, אשר צריך להכריע ביניהם ובין גדולי ישראל מאנ"ש המפורסמים בפולין ואשכנז¹¹. אך עדיין לא שמענו כזאת.

ואורות השריפה אשר שרפו ספר הידוע⁸, לא לכם לריב את ריב הבעש"ט וצללה"ה ולעורר מרגלים ח"ו, לא זו העיר ולא זו הדרך אשר חפץ בה ה'. ובעיניכם זה דבר חרש, אך כבר היה לעולמים. וזכרו ימות עולם, כי מי לנו גדול ממה שבידו ה"ה הרמב"ם ז"ל, אשר בארצו בספר גדל בשם טוב הלך וגדל מאד, עד שבחיו היו אומרים בנוסח הקריש בחייכון וביומיכון וכו' ובחיי מרבא ורבנא משה ובחיי רכל בית ישראל וכו', מפני שראו כבודו וקדושתו וחסידיהו, אך בארצות הרחוקות אשר לא שמעו ולא ראו את כבודו החזיקוהו למין וכופר בתוה"ק ושרפו ספריו. והיינו ספר הראשון מס' ה"ר, ברחובות קריה, על פי חכמים גדולים בעיניהם שקראו מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה, ולא עלתה על דעתם לתלות בקיצר

ידיעתם והבנתם בדברי קדשו, כאשר נתבאר לבסוף ע"י הרמב"ן והרד"ק ז"ל.
אך כאשר חלפו ועברו ימים רבים וכו' וגם שנאתם וכו' ¹², ותצמח אמת מארץ וידעו
כל ישראל כי משה אמת וכו'. וכה יהי לנו במהרה בימינו אמן.
כ"ד א"נ דור"ש מלב וג"ה.

שניאור זלמן בלא"א מו"ה ברוך זללה"ה.

נפס בסוף סי' מצרף העבודה והועתק בס' בית רבי פרק י"ב.
המכתב נכתב בין טבת תקנ"ז לתשרי תקנ"ח, כי גמר הדפסת הניא, המוזכר במכתב זה,
הי' בכי' כסלו תקנ"ז, והגרא, המוזכר כאן בכרכת החיים, נפטר בחו"מ סיוטת תקנ"ח.

(1) כך הוא בבית רבי. במצרף העבודה (לפני ה' דפוס ויטאמר תרבי"ה) : "אין כח אלא אך".
(2) צ"ל האראדאקער. בבית רבי כתוב : "הרה"ק המנוח מוהר"מ זללה"ה". על דבר
זה כותב גם הרמ"מ במכתבו המובא לעיל סי' ג'. (3) שלא לומר דבר שאינו נשמע. —
יבמות ס"ה ב'. (4) המאמר בשלימותו : כל ת"ח שמורה הלכה וכו', אם קודם מעשה אמרה
שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו. (5) כן מוכח שם בגמרא.
(6) בשנת תקנ"ו הפיצו החסידים שמועה שהגרא"א תור בו ומתחרט על רדיפתו את החסידים.
(אחד ה' מוליך עמו נער אחד שהי' אומר על עצמו כי הוא כן הגרא"א, והי' מספר בשם אביו
על חרטתו.) כשנודע הדבר להגרא"א שלח שני שליחים, את תלמידו ר' סעדי' ב"ד נתן נטע ואת
ר' חיים מטשערהי מ"ץ דוולנא. ונתן בידם את האגרת דלקמן, שנכתבה בר"ח סיון תקנ"ו :
אל החרדים אל דבר ה' ואל תורתו, בני אברהם יצחק ויעקב,
זרע קודש ראשית תבואתו, שומרי מצוותיו וחוקיו, יזכרו להם
בריתו ויזכו לעלות לירושלים עיר תפארתו.

הנה שמעתי דבת רבים, קול ענות חירופין וגדופין אנכי שימע, שהבת אנשי
רשע ובלעיל, המכנים עצמם בשם חסידים, המתפרצים מפני אדוניהם אביהם
שכשמים, מתפארים וגואמים נאום שאני חוזר בי מכל אשר אמרתי עליהם עד
הנה ושכעת אני מסכים לכל מעשיהם ובי זו הדרך הישרה. ובדבר הזה מצודדים
רבים מבני עמנו, נפשות אשר לא תצדיקנה. ועל כי שאני חושש פן ואולי יהיו
אנשים אשר יתנו מקום לדבריהם, גלל כן מודיע אני נאמנה שלא יתלו בי בוקי
סריקי ח"ו ולא תהי' כזאת בישראל, ועל משמרתי אעמודה כמאן כן גם עתה,
ועל כן מי אשר בשם ישראל יכונה ואשר נגעה יראת ה' בלבו מוטל עלי
להדפס ולרודפם בכל מיני רדיפות, עד מקום שיר' ישראל מגעת, כי עונם זמון
בחובם וכי קשים הם לישראל בספחת.

ועל שהתנדבו כעת שני אפרתים, ה"ה הרב המובהק ר' חיים מטשערהי מ"ץ
דפ"ק, וחד דעימיה הרבני המופלג מו"ה סעדי' במהור"נ לנסוע למדינת ליטא
ורייסין לפרסם הדבר הזה לכל אחינו בני ישראל, גלל כן מהראוי לסייעם בכל
מיני סיוע, הן כנוף הן בממון, לכל הצטרפות שיצטרפו הנקובים הנ"ל, פן ואולי
תסתייע מילתא שעי"ז יוכלו לעקור שמם מן העולם.

כ"ד אל"י במו"ה שלמה זלמן

אגרת זו נדפסה בס' שלום על ישראל עמ' 42, והועתקה שמה מ"ספר היוכוח" (לא חקרת
על אמיתותה).

ר' סעדי' [ניסו של הגה"צ רש"ו (ר' ועלמעלע) מהאלוין] ה"י תלמיד מובהק להגרא"א במשך
שנים רבות. עמו למד הגרא"א את ה"מסכתות קטנות" והוא רשם מפיו את הגהותיו. הוא שרשם
את הגהות הגרא"א המבונות. "מעשה רבי". בשנות תקס"ט-תק"ע עלו שניהם, ר' סעדי' ור' חיים
מסערהי הנ"ל לא"י עם עלייתם של תלמידי הגרא"א (תולדות חכמי ירושלים ח"ג).

(7) פולין קטן = גליצא. (8) לדעת בעל בית רבי הוא ספר צוואת ריב"ש.
(9) ע"י ביאור הגרא"א לישע"ר ג'. (10) על דברים אלו מוצאים אנו אישור בדברי הגרא"א
מהאלאין, תלמידו המובהק של הגרא"א, בהקדמתו לביאור הגרא"א על ספרא דצניעותא, וזה לשונו:
ומדי דברי בגדולות ונפלאות קדושת תורתו של רבינו הגדול נ"ע, זכור
אזכרנו אשר תשוב עלי נפשי ויקר יקוד כלבי באש בוערת, אשר לקחה אוני

דבת רבים כורים ריקים כפליכים הרחוקים, אשר לא ראו אור תורתו וקדושתו מימיהם, אנשי כלי עול, כסה ולשון מדברת גדולות, להטיל מום בקדשי שמים... כאמרם שהרב הקדוש די רוח אלהין קדישין ב"י הארז"ל לא ה' נחשב בעיניו חיו. זאת ועוד אחרת. מהם אשר מעמיקים יותר ליכר סרה שגם הזוהר הקדוש לא הוכשר בעיניו חיו לקבוע בו עסק לימודו מימיו. תאלמנה שפתי שקר הדוברות עתק על ציס"ע... כי הלא עיניהם יראו ויבחנו בכיבורו הלו שכולו בנוי על יסודות נוראים כראי מוצקים מהאדרת ווה"ק ור"מ ותקונים. וכן בחבוריו הנגלות, עד כי גם בכיבורו על השולחן ערוך בכי חלקי ש"ע או"ח יו"ד עשה סמוכות להלכות מרובות ברברי הפוסקים ז"ל מהוהר הק. ואם כי שקרא לא קאי... לזאת ראיתי חובה לעצמי בשבטי ישראל להודיע נאמנה גודל בקיאותו הנוראה כוה"ק ור"מ ותקונים בעמקות נורא עד להפליא... לכפיד אותיותיו ממש...

גם על דברת מרן רבינו הקדוש איש אלקים נורא האר"י ז"ל עיני דאו יקד תפארת נוראית הארז"ל בעיני רבינו הגדול נ"ע, כי מדי דברו עמי אדוותיו איתע כולא גופיה ואמר: מה נאמר ונכר מקדוש ה' איש אלקים קדוש ונורא כמוהו, ונגלה לו תעלומות חכמה, ומעת אשר זכה לגילוי אליהו ז"ל פעמים, הוגול השגתו למעלה למעלה להפליא. גם על כתבי הקדש שלו התבונן רבינו הרבה עליהם שהיו עולים במקורי הדברים כוה"ק ותקונים, והוציאם מאופל שיבושי ההתקנות, וגם ההוספות אשר רבו בהם מתלמידים האחרים שלא יצאו מתח"י רח"ו ז"ל, שלא עמדו בסוד קדוש ה' על אמיתות עמקות כוונתו במקורי הדברים. ורח"ו ז"ל לבד שהי' מבין עמקות פנימות הדברים איה מקום כבוים במקורם כאשר העיד הארז"ל בעצמו. ואמר לי אשר גם מחמת ההוספות שנתוספו על כתבי הארז"ל, שאינם מרח"ו ז"ל, אין לסמוך עליהם לענין דינא. אמנם גדלה יקר ערכם הק' של כתבי הק' הנ"ל להחייצו עליהם הרבה שהיו עולים במקורם והגם שהמעינים ימצאו בכיבורו זה כמה גרגרים שמפרש בדרך אחז קצת, המעיין האמיתי איש תבונות יוכל ליישב דבריהם ולא פליגי מר כי אתר' ומר כי אתר'. ואף מי שלא הגיע למדה זו, לעשות פשר דבר בין החכמים... זאת ישיב אל לבו אם כי פליגי תרין מלאכי ברקיעא, אנו אין לנו אלא לבוץ ראשינו תחת כפות רגליהם ולשתות בצמא את דבריהם הק' כי אלו ואלו דא"ח. עכ"ל.

המדויק בלשונו של הגר"ח מהאלאווין יראה שעל אף כל גדלותו של האר"י בעיני הגר"א לא ה' מודה שכל קבלתו מפי אליהו, אלא לאחר שזכה לגילוי אליהו ז"ל פעמים הוגול השגתו (בשכלו האנושי) למעלה למעלה להפליא. (ועיי"ש בהקדמה זו פלאי פלאות משבחי הגר"א ז"ל, שהכותב מעיד עליהן).

עוד רא"י לכך גם מדברי הגר"ר יוסף שאול נטנוון מלבוב: בספר ארחות חיים לשו"ע או"ח סי' דע"ד, בענין י"ב חלות לסעודת שבת, מובאת שם הגהת הג' מהרש"ם מברעזאן, וז"ל: "ובמ"ש הב"ח צ"י בסי' שיערי רחמים בשם הגר"א שפסק ג"כ בן, וביאר שכן הוא כוונת הזוהר ברע"מ פ' עקב שהי' בכל סעודה ד' ביצועין וככל ג' סעודות יהי' י"ב ביצועין. ובספר דברי שאול (לר"ש נטנוון) על התורה פ' תרומה הביא בשמו שהארז"ל לא ידע כוונת הזוהר לאיתו ע"ש. ואני מצאתי ברע"מ פ' פנחס דף רמ"ה ע"א ובתיקוני זוהר תיקון מ"ז דמפורש כרעז הארז"ל. אמנם הגר"א בכיבורו לתקוני זוהר שם פירש אחרת את כוונת הזוהר, אבל כוהר חדש פ' אחרי דף מ"ח עמוד ד' מפורש בדעת הארז"ל. ועי' בהגהות נצוצי זוהר להר"ר מרגליות (הנפס בעת — שנת תש"ב) לזוהר חדש שם שהעיר על כל הג"ל.

(11) גדולי אנ"ש באשכנז — כוונתו לר' פנחס הלוי הורוויץ בעל ההפלאה שהיה אב"ד במדנקפורט ומיין. (12) אגרות הקנאות לכבודו של הרמב"ם נדפסו ב"קובץ תשובות הרמב"ם ואגרותיו" חלק ג' (ליפסא תרי"ט) ובעוד מקומות. (13) גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה. — קהלת ט.

נ.

מכתב רבנו לרוזני נגידי קהל גובערניא מאהליב

תהלות ה' יתבשרו במקלות ברכו אלקים כל עמו גבורי ישראל,
שרי האלופים אשר לצבא צבאות ישראל,
קדמו שרים עצרו בעם ה' צדקת פרזונם בישראל,
צדקת ה' עושים ומשפטים עם ישראל,
כל קבוצי קהלות אשר בקריאה יקדישו לשם ה' אלקי ישראל.
ב' מותבא רבא (במקוט הועד), שמה יאספו בעלי אסופות לשון חזק ומשפט בישראל,
המתקדשים והמטהרים אל שולחן הטהור אשר לפני ה' אלקי ישראל,
ומלכיהם בראשיהם, ראשי אלפי ישראל,
הם העומדים על הפקודים, פקודת העדה עדת ישראל,
לרעות צאן קדשים כחם לבנם ובתבונות כפם, לחזק כל בדק ולעשות משמדת לבני ישראל,
המה חרוזנים נגידי אלופי ישראל,
מנהיגי עדת ישרון, קהל גובערסקי רב"ק מאהליב יע"א.
תתברכו בברכת חיים ורחמים למשמרת שלום,
ייטיב ה' להם ויעשה להם בתים מלאים כל טוב הארץ ויקרא להם ה' שלום,
ויאריכו צבאם כל ימי חלד חלקם בחיים ושלוש,
יצינו בשער משפט אהובי האמת והשלום.
ויחונן ה' שארית יוסף לאמר הן גאלתים גאולת עולם,
וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם.
ה' עליהם יחיו חיים עד העולם.

אחרי"ש כמשפט לאוהבי שמו. עתה באתי להודיעם קושט דברי אמת להשיב
אמרי, אמרי אמת, לשולחים אחרי לעמוד לפני העדה, ולא שמעתי בקול קורא באוני.
ה' יודע ועד כי לא במרד ובמעל עשיתי זאת ח"ו, אם לא מדרגה מדבר האגרת
השלוחה לאויבינו פלילים להביאנו בחזקת היד, כאלו כבר נגמר דיני לפני זקני
העדה כאחד הריקים והמורדים והפושעים ח"ו. כי נוראות נפלאות, מה ראו על ככה
לפסוח על שתי הסעיפים? לזאת סעיפי השיבוני: אין זאת כי אם קראו אחרי מלא
להסכים עמהם את אשר כבר עשוהו, ולהיות אף ידי תכון אתם במכתב לענות אמן
בעל כרחי.

כי אם לכו ונוכחה יאמר נא ישראל, היו מקדימין לשלוח אחרי ליום הכניסה,
בטרם יצא הקצף מלפניהם, [וכתוב וחתום] ונשלוח ספרים ביד הרצים אל כל
האויצורין בפקודות ואזהרות נוראות. ומה ה' לי לבא ולצעוק על העבר. וגם אמנה
מהראוי ה' שלא להשיב תשובה נצחת זו, אמנם אמרתי [בא] היום עת וזמן קהלה
לכל היא, למען ישמעו כל העם בדברי, וידעו כל הקהל הזה כי ה' אתנו, אין פרץ
ואין יוצאת ח"ו, והעולה על רוח הקמים עלינו ה' לא תהי' ולא נהייתה מעולם.

והנה לא איש דברים אנכי להרחיב פה ולשון מדברת גדולות, אך בקצרה נקטה
נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי, כי [חנם] נמכרנו אני ועמי, ולא בכסף נגאל, כי אם
ברחמים ותחנונים אשר אנחנו מפילים לפני הדרת קדשם, לבלתי ירח ממנו נדח,
להרחיקנו מעל גבול ישראל בהרחקות שונות, אשר יצאו מפי מקצת חכמי ק"ק
שקלאב כשגגה מלפני השליט, לדון בדיני נפשות עם רב מישראל, להבדילם מעדת
ישרון, ולכנותם בשם מלעיגים על דברי חז"ל, מה שהוא שקר גלוי ומפורסם לכל
יודעינו ומכירינו, אשר מגודלים אתנו מנעורינו ועד היום הזה, כי אנחנו מאמינים
בני מאמינים, ותורה אחת ומשפט אחד לכלנו, ומה יקרו מאד בעינינו דברי חז"ל,

ועדבים עלינו דברי סופרים יותר מיינה של תורה, וגם יש בנו זהירים וזריזים לקיים דקדוקי סופרים ביתר שאת ויתר עז, ויראים את ה' מרבים וכן שלמים מעמינו בנ"י, והאיך יכולים להכחיש את החוש באומדנות והוכחות הרשומים במכתבם ??

ובר מן דין הנה נודע בשערים, שערי ציון המצוינים בהלכה, דבריני נפשות לא אזלינן בתר אומרנא, כי אם בערי ראי' וחזקה, ואף גם זאת, הנה התורה חסה על ממונם של ישראל וצער בעלי חיים, ואמרה יבא בעל השור ויעמוד על שורו, ואין מקבלין עדות שלא בפניו, ואף ר' יעקב לא פליג אלא בשור דלאו בר טענה הוא, אבל בבטלים דבני טענה נינהו מורה, כדאיתא בב"ק דף מ"ה, ואיך לא חסו ולא חמלו שלא להחיות עם רב מישראל, וטרפו נפשם לידר לחייהם ולגמור דינם שלא בפניהם, לבלתי שמוע מהם שום טענה ומענה ופתחון-פה והתנצלות בעולם. אלא בתר דעבדין מתמלכין, ושלחו אחרי להושיט ידי להם לאשר כבר עשוהו, וסמכו זקני העדה ראשם ודובם על גביית עדות אשר לכל מסורה, וגנבית שלא בפני בעל דין שלא ברצון חכמים, כי אם בפני ב"ר הריוטות, דמסרכי ומרמו מילתא למילתא, בדאותם כי המנהג פשוט בקרב ישראל לגבות עדות שלא בפני בעל דין בעסק ממון כשאי אפשר בענין אחר, משום נעילת דלת והפקר ב"ר הפקר, או בקטטות ומריבות כרי להשקיט הריב עפ"י פשר של דבר בלבר, ולא לפסוק הדין ע"פ גביית עדות, כמ"ש רש"ל בתשובה סי' י"א ול"ג יעו"ש, אבל להוריר ארם מחזקת כשרותו, ואפילו לאפרושי מאיסורא, ואפילו כשאי אפשר בענין אחר, אין מפדישין על פי עדות שלא בפני בעל דין, ואפילו בדיעבד לא מהני, משום דהוה כדני נפשות ממש, כמו שכתב רמ"א בתשובה סימן י"ב, וכפ"י הריב"ש ע"ז באבן העזר סי' י"א, דלא כמ"ש הרשב"א הביאו הב"י בחו"מ סי' שפ"ח, דלא קי"ל הכי אלא כרמ"א ורש"ל וריב"ש דבתראי נינהו, וסבירא להו דהרשב"א יחידאה, ואף הרשב"א לא קאמר אלא רמקבלין עדות שלא בפני בעל דין, אבל מורה הוא דאין גומדין דינו שלא בפניו כדאיתא להדיא.

וכל שכן בנידון דירן שהוא דיני נפשות ממש, ושפיכות דמים תרתי משמע, אשר נשפך דמינו כמים על פי סהדי דלא איברו אלא לשיקרא, מי שמע כזאת מי ראה כאלה, שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך, כי תמנו חפש מחופש ולא מצינו כן בש"ס ופוסקים כ"א במסור מוחזק ומפורסם, ואף גם זאת שלא יסכן לכל ישראל, כמ"ש בטוח"מ סי' שפ"ח בשם אביו הרא"ש ז"ל, אבל אם אינו [איניש] אלמא ובעל זרוע אף במסור אין מקבלים אלא בפניו, כמ"ש הב"י שם מחודש ר' בשם הריב"ש.

ואם אמור יאמרו שהשעה צריכה לכן למיגרר מילתא, שמקבלים עדות שלא בפני בעל דין כמ"ש בחו"מ סי' ש"כ, היינו דוקא היכא רחוינן שהרור פרוץ בעבירות, וכדי לגדור פרצות הרור עונשין את העובר אע"פ שהוגר עליו שלא בפניו, דאינו מתחייב כלל בעונש זה ע"פ התורה, אעפ"כ עונשין את העובר כיון שעניינו רואות שהרור פרוץ ח"ו, וגם הלום אם היו ח"ו עינינו רואות כי רבו המתפרצים ברור להלעיג על רבדי חו"ל, ה' לאל ידם של אנשים הנ"ל וישר חילם וכהם לאורייתא לשפוך הזעם על מי שהועד עליו שהוא מן המלעיגים ח"ו ולרודפו עד חרמה, אף אם הועד עליו שלא בפניו כדי לגדור בפרץ הרור, [אבל] ח"ו לא תהא כזאת בישראל ולא ה' ולא נהייתה כזאת מעולם אף בכל הקמים עלינו, שנהיה אנחנו מוכים ולוקים בהרחקות שונות אלו לגדור פרצתם.

ואף אם הי' נראה בעליל שהדור פרוץ, ח"ו הס מלהזכיר, אין אנו וכל אנ"ש נתפסים בעון הדור ח"ו מפני עדי שקר שהעידו עלינו שלא בפנינו. מאחר שיש לנו עדים רבים כשרים ונאמנים למאות ולאלפים מהמוני עם, המגדלים אתנו מנעורינו ועד היום הזה בכל מקומות מושבותינו, במדינה זו ושאר מדינות המלך ב"ה, הראויים ומוכנים להעיד באמת ואמונה שעניניהם ראו ולא זר כי נקיים אנחנו מעון הזה אשר חשדנו חכמים הנ"ל, ויתנו אותנו כמלעיגים על רבדי חז"ל, וח"ו לא מינ' ולא מקצת' ולא שמץ מנה, כי עיניהם לנוכח יביטו כאשר גדלנו באמונה אתם מנעורינו ועד עתה באמונת חכמים וזהירות לקיים כל דקדוקי סופרים ביתר שאת ויתר עז מרבים משלומי אמוני ישראל, וכל דרכנו לנוכח פניהם, כי לא בסתר דברנו ולא במחשך מעשינו, והמה ראו כן תמהו על חכמים הנ"ל מה הגיע אליהם להכחיש חוש הראות, כי רואים בעיניהם מדי יום ויום, שאנחנו מחזיקים בתורת ה' שבכתב ושבעל פה בכל גופנו ומאודנו יותר משאר העם הכשרים ונאמנים בעיני החכמים הנ"ל, והאיך יתהפך כחומר חותם תעודת חכמי הנ"ל, ולא תוכל הארץ להכיל גודל חילול שם שמים ובזיון התורה בעיני המון עם, לאמר זו תורה זו שכרה, וכי כך דרכה של תורה אשר בה מלכים ימלוכו, להיות מושלים ומקשיבים על דבר שקר גלוי לכל העם אשר סביבותינו??

כי גם אם נמצא בם דוברים עלינו סרה, אין זה כי אם קנאת איש מרעהו אשר פגע בכבודו, ולא בדעת ידברו, כי אין מעמידין על דעתם כ"א תולים בדעת אחרים, הם הנקראים בשם זקני העדה, וגם הזקנים לפי הנשמע אומרים שנתלים באילן גדול, [הגאון החסיד מוה"ר אליהו מווילנא], כמפורסם לרבים שיחיד בדורו הוא, ובאמת יחידא הוא ולגרמי' הוא דעבד, ואין היחיד מכריע את הרבים אשר אתנו, [חברי תלמידי הרב הקדוש המ"מ מהור"ר דובער נ"ע ממעזריטש], כי מי לנו גדול מרבי אליעזר הגדול, שאם היו חכמי ישראל בכף שני' מכריע את כולם, ואף על פי כן נמנו ורבו עליו וברכוהו, [וד"ל].

ואף אם יש בחכמים הנ"ל ובשאר מדינות המלך ב"ה עוד רבים ונכבדים כמוהו שאין תולין בדעת אחרים כלל, שמרעת עצמם דעת תורה ודעת נוטה נטתה חנם לכתוב עלינו מרורות, בהחלט בלי שום ספק וס"ס בעולם, שאנו מלעיגים על דברי חז"ל, מכמה אומדנות והוכחות שהוכיחו שלא במישור, הלא נודע לכל כי אנשים גדולים כאלה, אשר הגיעו לפרק הזה להגיס לבם לסמוך על דעת עצמם בהוראה זו, הם מיעוטא דמיעוטא, וגם הרבים אשר אתנו, יודעינו ומכירינו מנעורינו ועד היום הזה לא זזה ידנו מתוך ידם, שאף אם היו גם הם מעמידים אותנו בחזקת כשרות מאומדן דעתם בלא ראות כמותם, הא קיימא לן דבאומדנא אזלינן בתר רוב ולא אמרינן תרי כמאה, כדאיתא בספ"ח דיומא, על אחת כמה וכמה שהרבים אשר אתנו, רואינו ויודעינו וראויים ומוכנים להעיד בתורת עדות על פי שבועה החמורה על ראותם אותנו מגודלים מנעורינו באמונה אתם ככל שלומי אמוני ישראל, מה שאין כן הקמים עלינו, אינם אלא כגוזרי גזירות, ופוסקים עלינו דיני אפיקורסים משיקול דעתם, רחמנא ליצול מהאי דעתא, אבל לא יוכלו להעיד על זה וכל שכן שלא ישבעו על זה.

אמנם אנחנו לא הוזקנו לעדותן לגבות בב"ד להגיד לאדם ישרו, כי האמת עד לעצמו וא"צ חיזוק כלל כמו שאמרו רז"ל (קיד' סה:) לא איבדו סהדי אלא לשקרי, אבל על חכמים הנ"ל יוספים אנחנו להפליא, איך מלאם לבם לפסול עדות לאלפים ולרבבות עם השלמים אתנו בכל עיר ועיר בכל מקומות מושבותינו, שאינם מכוונים

בשם חסידים, ולא שלחו אחריהם לדרוש ולחקור ולגבות עדות בבית דין, וכל האנשים יתנו עדיהן ויצדיקו צדקותינו ויגידו על יושרנו וכשרון פעולתנו, ואח"כ היו שוקלין כף זכות נגד כף חוב. אמנם הם פתחו בחובה תחלה ואין להם חפץ כלל לצדקנו במשפט.

חדא ועוד קאמינא, כי אם עכר עליהם רוח קנאה לקנאות לה' ולתורתו, היה להם למחול על כבודם הרמה ולעבור בעצמם ובכבודם משער לשער במחנה אשר אנ"ש חונים שם, כי אז עין בעין יראו וידעו כי באמת תורת ה' אתנו וכנים אנחנו ועליה אנחנו מומתים. העת להם לשבת בבתיהם ספונים, וכמתלהלה יורה המורה זיקים וחיצים חץ שחוט לשונם תהלך בארץ, מלאוהו דם מפה לפה וישלחו את האדם איש באחיו ואיש ברעהו? הזאת היא שימת שלום על ישראל? שומו שמים על זאת! ואף אם לו ה' כדבריהם, שנמצא בנו איזה איש שיש בו עון אשר חטא, הוא דשע בעונו ימות ו[אנחנו] את נפשנו הצלנו, ומי זה הוא ואי זה הוא אשר מלאו לבו והעולה על רוחו לדון ממי שיצא מן הכלל על הכלל כולו? אין זה כי אם רוע לב. ולא מחכמה שאלו על זה, כי אם מחכמים החדשים אשר מקרוב באו אשר לא שעדום אבותינו, ונותן יד לפושעי אומות העולם על כל ישראל לתת חרב בידם להרגנו. כמו באם שהמצא תמצא גנבה ביד אחד מישראל, לאמר הן כל חבדיו יבושו, שכל ישראל חברים לעיני אומות העולם יותר מחברת אנ"ש לעיני הקמים עלינו לרעה. ירא ה' וישפוט!

ועל כל אשר ישובו יתפלאו עלינו, הן בנדון הספרים שנדפסו מחדש הן בנדון שארי פרטי דברים אשר קצרה הידיעה מהכיל פרטי עניניהם, כי איככה אוכל וראיתי בלב כל אחד ואחד ולהביא במכתב את כל דבר הקשה ותשובתו בצדו. לכן בזאת העצה היעוצה נאות להם, שים כה נגד אחי ואחיר ויוכיחו בין שנינו, בגובערני' שלנו [או בגובערני' שלכם] או במקום ממוצע בין שני הגובערני'עס, לפני האנשים מאצילי הארץ החוזרים והסגנים יודעי דעת ומביני מדע, ואליהם תטוף מלתי להשיב בפניהם אמרים אמת אל כל אשר ישאלוני משופטי צדק, כי האנשים הנקראים זקני העדה וכיוצא בהם, עקימת שפתם הוה מעשה בזה, לא יוכלו להוור ולהגיד דפסולין לדון, כדאיתא בגמרא (יבמות עז), כל תלמיד חכם שמורה כו' ואם לאחר מעשה אין שומעין לו. וכיוצא בו כתב הש"ך בחו"מ סי' שע"ט בשם הרשד"ם ע"ש דחשיבו כנוגע בדבר, ושאר העם אע"פ שעשו מעשה על ידם, הרי הם תלויים בכ"ד. וגם כל דבר הקשה בעיני חכמי הנ"ל הנמצא כתוב בספרים הנ"ל, עלי לבארם באד היטב לפני קציני הארץ יודעי דתה"ק בהנגלות לנו ולבנינו, ואף שאין להם יד ושם בנסתרות לה' אלקינו, אעפ"כ נכון לבי בטוח בה' שיתן לי לשון למודים להבינם ולהשכילם בהראות להם מוצא כל דבר ומקורו בספרים, כי אותיות מחכימות ועין בעין יראו שאין כל חדש תחת השמש, ואין לנו תורה חדשה ח"ו, רק הכל כאשר לכל נמצא כתוב בספר את אשר כבר עשוהו גדולי הראשונים [והאחרונים ז"ל].

והנה לעת כזאת, בהקהל את העם שרי קודש ושרי אלקים, יאתה להם להושיע ידם להם, ועליהם הדבר מוטל להגביל זמן ומקום מוגבל וממוצע לשניהם, ואנשי שם קריאי מועד הממוצעים לשנים ינקבו בשמות לבא ליום מועד למקום ועד, ונוגה כאור תהי' צדקנו ומשפטנו כצהרים, והיתה מנוחת שלום והשקט, ולא יהי' שום פירוד בין הדבקים בה' אלקים.

ועתה אתם ברוכי ה', עד אשר יקום לאור משפטנו, יצא דבר מלכות מלפניהם, נכתב ונשלוח לכל האויעודין לקרב את המרוחקים בהרחקות אשר יצאו מפי חכמים

הנ"ל, ומהם ראו וכן עשו המוני עם להרע אותנו, ונתנו אותנו כבני בליעל וכאפיקורסים גמורים שכל הקודם להרגו זכה ומוכה את הרבים וזכות הרבים תלוי בו. ואלמלא מוראה של מלכות איש את דעהו חיים בלעו, וצדקה תחשב לו. ובהצנע לכת כבר נעשו מעשים אשר לא יעשו, והותרה הרצועה לידר לחייהם ולקפח פרנסתם במה דאפשר. ונודע מה שאמרו רז"ל (ב"ק קיט.) שכל הגזול פרוטה מישאל כאלו נוטל נשמתו הימנו ונפשו ונפשות ביתו, מלבד הלבנת פנים ושפיכות דמים אשר נשפך כמים, כי נשאנו חרפה בגוים ובושת פנים כסתנו בקרב אחינו בני ישראל. ארץ ארץ אל תכסי דמינו ואל יהי מקום לזעקתנו, עד ישיקף ה' וירא מן השמים, ויתן אותנו לרחמים לפני אחינו הרחמנים בני רחמנים לעורך רחמים המרובים עלינו ועל עוללינו וטפנו להחיותנו כיום הזה וליתן לנו שם ושארית על פני האדמה, ויתן בלבם לשמוע אל הרנה זו תפלה ובקשה השטוחה ופרושה לפני הדרת קדשם, שלא ישליכו דברי אחרי גוים, כי אם יכנסו דברי באזניהם ויפקחו עיניהם להשקיף עלינו בהשקפה לטובה ועין חמלה וחנינה, כי אחינו בשרנו הם.

ומי שהשלום שלו ישים בלבם שלום ואהבה אחוה ורעות, וה' לבכם עם לבבנו כאשר לבבנו עם לבכם, ויסכר פי דוברי שקר ונרגן מבינותינו, ח"ו לא תהא כזאת בישראל ולא נהייתה מעולם, כי אף אם יש איזה יחידים אשר הוציאו מפייהם דבר והטיחו דברים שלא כהוגן, ה' יודע ועד כי בלא דעת ידברו, וכמאד ר"ל (ב"ב טו:) אין אדם נתפס על צערו, ואם לדבר הזה יסלח ה', אתם גם אתם הרבקים בו ובמדותיו באמת ובתמים יאתה לכם הסליחה לדבר הזה וכיוצא בו, ואל תשאו עלינו חטאת. כי אם כה תעשו כמצווה עלינו גם ה' יתן הטוב ויכפר בעדנו, ויתן אותנו לרחמים לפני כל שובינו, כמו שאמרו רז"ל (שבת קנא:) שכל המדחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וימהר ויחיש לגאלנו שנית בקרוב, כנפשם ונפש או"ו מלב ונפש,

שניאור זלמן במוהר"ב ז"ל.

נדפס בס' אגרת השלום, בס' בית רבי פרק י"ג ובס' הרב מלאדי צד 223. המקור המוסמך ביותר הוא ס' בית רבי. בעל אגרת השלום אינו מריק כלל בנוסח האגרת, וגם אין לסמוך על התאריך שרשם בסוף האגרת "שנת תקמ"ד", כי בנראה הוסיף זה מדעת עצמו, כמו שהדפיס את חתימת רבנו: "שניאור זלמן שניאורסאן מלאנוע", בעור שהראשון שנתכנה בשם המשפחה "שניאורסאן" ה' נכד רבנו בעל הצמח צדק. לרבנו לא הי' כינוי משפחה כלל, ובכתבי הערבאות הרוסיים הוא מכונה "ברוכוביץ" על שם אביו. (ר' בהערה לס' ק"ו שר' מרדכי אחיו של רבנו הי' מכונה "פונור" על שם מוצא משפחתם מפונורא). באן נדפס עפ"י הנוסח שבבית רבי, המוסגר במרובעים נוסף באגרת השלום. בס' הרב מלאדי העתיק בעיקר מאגרת השלום. בבית רבי קובע את התאריך לאחר פטירת הגר"א ז"ל, אבל מסגנון הרבדים על הגר"א שבמכתב זה, "יחיד בדורו הוא", "יחיאה הוא", ואי הוזכרת בברכת המתים ניכר שנכתב בחייו (בטופס שבבית רבי לא הוזכר בפירוש שמו של הגר"א). התאריך תקמ"ד שבאגרת השלום מוקדם מדי, כי הוזכרו כאן "הספרים שנדפסו מחדש", ומסתמא כונתו לתניא שנדפס בתחילת תקנ"ז (ע"י לעיל ס' נ"א). לכן צדק בעל הרב מלאדי שקבע את זמן כתיבת האגרת לשנת תקנ"ז (הגר"א נפטר בחול המועד סוכות תקנ"ח).

- (1) כנראה ט"ס, כי לא נמצא שם. ועיין בחו"מ סי' ב' ביני ב"ד מכין ועונשין לצורך שעה.
- (2) המאמר בשלימותו: כל תלמיד חכם שמורה הלבנה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו.

נח.

העתק אגרת הקודש אשר כתב הרה"ק מוהר"ר אברהם מקאליסק
זצוקללה"ה להרה"ק מלאדי זצוקללה"ה בש' תקנ"ז
(נגד שיטתו והנהגתו)

אהובי אחי.

בטרם תחיל האר"ש פי מגיד וחוזר ומגיד, ואעידה בי את אלקי השמים ואלקי
הארץ, כי מעולם הפצתי צדקו ולבי לא זו מחבבו אף חובב בתוונא דלבאי. ככחי אז
כן כחי עתה, מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ואברהם עורנו עומד לפני ה'
פתח שער השמים בצלותא ובעותא, יהא רעוא דתרום רישי' אכולא כרכא, ויגדיל
תורה ויאריר.

ואולם חי אני, ומי יתן ובית אל ימצאנו ושם אדבר בו נכברות מרוב בו
ברברים שבלב לעילוי כבודו ית"ש, ואלמלא משום קדושת הארץ וחלישת כחי, לבי
ברשותי בעז"ה להיות ממציא נפשי לגבי דמר, ונראהו עין בעין לרוות צמאי
ולמלאות חפצי באומר ודברים בכל הצורך, והן עתה גבה טורא ורב המרחק בינינו
ודברים לכתבן הוא ראיתי וכל הדברים יגיעים לא יוכל הפה לדבר והלבלר בקולמוסו.
והדברים עתיקים ומילי לא מימסרן לשליח, כי אחר כוננת הלב הן הן הדברים ואינן
נקנין באמידה, כ"א (אין) חרש קופץ ונרמזי דמו מן התורה בזה שאין רשות להפה
לדבר והלב לחשוב, אשר על כן חשבתי דרכי ואשיבה ידי למו פי, יפה שתיקה,
ולהתייחד ולהתקשר עמו במקום חיותו ולהמשיך עליו אור פני מלך חיים לאסוקי
שמעתתא אליבא דהלכתא, הליכות עולם ומלואו, ואחרי שובי נחמתי, חם לבי
בקרבי, חמותי ראיתי אור פניו דמות דיוקנו דהיבני ברשפי אש שלהבת כי מים
רבים לא יוכלו לכבות את האהבה.

ואדבר איזה דברים ההכרחיים, אפס קצוה, וזכאה מאן דממלל על אורנין
רשמעין, אהובי אחי [חביבין], לקול השמועה מכל באי הארץ מקרוב, יראי ה' הקטנים
עם הגדולים, קול ברמה נשמע בקולי קולות, מכל פרשת העיבור: במדינתם וגורל
חילול השם אפילו בין האומות, לשמע זאת נבהלתי מראות, נבהלתי משמע אוזן
ראבה נשנו, צר לי מאד, ומיום באה השמועה ממחצית בני ישראל אשר חצו ויחצו
אחת הנה ואחת הנה, בדבר שבמנין: כל אחר בפני עצמו, תיוהא קא חזינא, אז
אמרתי מאי מחציתא רא פלוגתא, ובמחלוקת היא שנוייה, ואף גם זאת דקרקתי מכמה
אגרות השלוחים אלי משם, ממכתבם ניכר אשר ידרו עשר מעלות אחורנית.

וכשאני לעצמי לא מצאתי לי קורת רוח ממה רעיל כת"ר חמה בנרתיקה, רהינו
להלביש דברי אדמו"ר הקדוש ממעוררש, שהן המה דברי הרה"ק הבעש"ט, בתוך
דברי קדוש האר"י ז"ל, הגם שהכל הולך אל מקום אחד, לשון תורה לחור ולשון
חכמים לחור, ובפרט מפני הסכנה שבעוה"ר שהגשט יורד ונוקב ולא אנכשר דרא,
אשר על כן ותבחר לשון ערומים, ומלין אתגליין ביננא בדרכי היראה והאהבה, ליכך
הגוף מהמדות (והמדות) שתהיינה בלתי לה' לברו, ויש לי הרבה לרצות בזה עד אין
קץ וסוף מה שיוכל לצאת מזה, ולא ניתן לכתוב, ורואה אני את הנולד מזה ח"ה.

וקא חזינא לספר הבינונים שהדפיס כת"ר ולא מצאתי בו תועלת כ"כ להצלת
נפשות, כי המה מלומדים ברוב עצות במצות אנשים מלומדה, גמרא גמור זמורתא
תהא, קשה עתיקא, ולפי דרך (ערך) המקבלים, שיספיק להם ניצוץ אחד והוא מתחלק

לכמה טעמים, כי כך הוא דרכה של תורה. וריבוי השמן בנר הוא ח"ו סבה לכבותו. ויצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום יביע אומר ראה זה רבר חדש הוא בחכמה ובתבונה ובדעת. ולבו בל עמו וחסר לב הוא בכל יבין, כמאמר אליהו ז"ל (הקרמת ת"ז) בינה לבא ובה הלב מבין. וקורא אני עליהם: למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין. וכן ה' מנהג רבותינו, היו נשמרים ונוהרים מאוד ברבריהם שלא להשמיע לרוב החסידים, ורובם ככולם, כי אם בדרך מוסר ולהכניסם בברית אמונת חכמים. ודיבור של תורה קב ונקי, והמועט מחזיק את המרובה. והברכה מצויה באותו דיבור, אור הגנוז ויאר לו, כמאמר תנא דבי אליהו כל מי שינא את ה' בלבו כל התורה וכל החכמה בלבו.

ולא אכחד מאחי חביבי את אשר בלבבי. מתיירא אני כי מריבוי החסידים אולי הוא ח"ו עצת הסט"א לאבר הכר בתוך התבן ר"ל. כי בני עלי' המה מועטים, אחד בעיר ושנים במשפחה. ובפרט בזמנים אלו, כי גבר השקר [עד] למאוד. ומתעטפים בטלית שאינו שלהם בדברי גדולות ונפלאות רזי דרזין, ומשוקעים בכל מיני תאוות ומדות רעות, כאשר ראיתי מקרוב מבאי הארץ מארבע פינות. ומי שאמר לעולמו די כו'.⁵ אשר על כן ה' עמד גבור חיל, חזק והתחזק בער עמנו. אל זה יביט, אל רוח נכאה לב נשבר שפל מארץ להחיותו מאיזה ניצוץ אור החיים, דבר וחצי דבר, ומתברך במעיו. ויהי' הדבר ההוא סמוי מן העין. ועל הכלל החסידים, די להם באמונת חכמים ושיכירו חסדונם.

וחס אנכי על זרעי' דאבא, ה"ה בנו המופלג הוותיק מו"ה דוב בער, לאשר כת"ר הכנים אותו בנסיון גדול כאני' בלב ים, שצריך פרקליטין גדולים להנצל ממצודת הגאווה והגדלות, שאפילו ר' אבהו כי הוי חזי אמבואה דספרי אבתרי' אמר: אם יעלה לשמים שיאו וגו'.⁶ וכל גדולי הדור שהיו בזמנינו זה נצטערו מאוד על פרסומם, ובפרט מורי הרה"ק מו"ה מנחם מענדל נ"ע קודם הסתלקותו נצטער הרבה מאוד על פרסומו, וממש תלש שער ראשו ע"ז. וכת"ר הכנים בנו בזה, והוא עדיין רך בשנים וכלי מלחמה אין לו. ואיה רחמי האב על הבן. וכן שכן אחרים קטני האיות ורבי הכמות אשר בכל עיר ועיר, המה אשר נקראו ראשי מונינים, ללמדם ס' הבינונים. חוששני עליהם לנצח לא יראו אור בהיר בשחקים האמת והיחוס.

כתבתי לאחי שיעמוד איש אחד בעזרו להקל מעליו איזה דבר. כוונתי היתה שיהי' האיש ההוא זקן ורגיל ומכיר ערכו, ושלא ירבר כי אם רברים פשוטים. ועכ"ז שכת"ר ישים עיניו ולבו עליו שלא ירום ויגבה לבו ח"ו. ומרי דברי המו מעי. כי ה' מרגלא בפומיה דהרב ז"ל ואנא אבתריה על אנ"ש דמדינת רייסין שירגילו עצמן שיכירו מיעוט ערכם ופחיתת נפשם בעיניהם וחטאתם נגדם תמיה, זבחי אלקים רוח נשברה, ושלא ילכו בגדולות ובנפלאות, כ"א' לחפש חיפוש מחיפוש מאין לאין עד מדת אין. משא"כ מדינות אחרות חסיד בן שנה ושנתיים רבי יתקרי, מבקשים גדולות ונפלאות. ועתה רואה אני שבמדינתכם רבתה המספחת הזאת ביותר. ואנכי הרואה בחינות שונות המסתעפות מזה, הרחמן יצילנו, ומי יודע מה ילד יום.

ודין גרמא לכתר, כי מעולם ה' נחבא אל הכלים והי' חושך את עצמו ובורח מן הגדולה. ובעבור זאת לא שח לבו ללמוד סדר נשיאות מפי הגדולים ז"ל. ומשום הכי מלאני לבי להודיע קושט דברי אמת כפי שקבלתי מרבותי. והן עתה יאזור כגבור חלציו ומיני ומיניה תסתיים מילתא, יפה שעה אחת קודם, פן תרבה המספחת, גפלה ולא תוסיף קום ח"ו, והי' ח"ו מעוות לא יוכל לתקון ח"ו. ואל יהי' דבר זה קל בעיני כת"ר, כי עמדי עליו לא יום ולא יומים ולא עשור. זאת חקרנוה. ואני

הנני כותב אגרת לכל המדינה בתוקף יד ה' החזקה ע"ד האמת והשלום, ומהראוי שכת"ר ממני יראה וכן יעשה, בכדי שיהיו דברינו בסגנון אחד עולים, ולה' הישועה. ואחלה נא פני אחי חביבי להנהיג את הצאן כרועה נאמן באהבה ואחוה וחמלה וחנינה, וימשכם בחבלי עבותות האהבה, כי אנן בחביבותא תליא מילתא⁹, ושלא להתנהג ע"פ דינים ומשפטים, כי לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דכריהם על דין תורה (כ"מ ל: [נכמה דינים של תורה שינו חכמים לפי הדור שא"א להתקיים]). וכל שכן וקל וחומר בדבר שדן דין לעצמו, ולא מדת חסידות הוא, ומעולם לא ראיתי ולא שמעתי מרבתי שנהגו כן, כי אם ע"י תוכחת מגולה ואהבה מסותרת, שמאל דוחה וימין מקרבת, נפלאתי על המדאה אשר כת"ר הרחיק לאהובי כנפשי מעולם, המופלא הוותיק ותמים מו"ה אהרן הקטן¹⁰, אשר ה' מקורב אליו באמת ותמים, ומדוע הרחיק אותו כ"כ, ומה שעבר עבר, ועל להבא מובטחי בו ית' וברחמנותו של כת"ר, אם לי ולקולי ישמע כאמור ומפורש, וישמע חכם ויוסיף לקח לקרב את ידיד ה' הרב הזקן נשוא פנים מו"ה אהרן הלוי מוויטעפסק¹¹, כי זהו כבודו ית', להתחזיק ולהשיבו כבדאשונה, כי העולם מכירים אותו מגעוריו עובד ה' באמת ובתמים, ואין לך חילול השם גדול מזה בהשפלת אדם כמותו, אשר ע"כ למען קידוש ה' לשלוח אחריו ולרבר על לבו באמת ובאהבה, ואל ישמע אחי לעצת נערים, כי בנין נערים סתירה, ובפרט במדינת ה'יון¹² שמאמינים (שמאמנים) השקר בתנועת האמת, ומורי הרה"ק ג"כ רוח ה' דיבר בו, שכתב¹³ לאנ"ש דמדינתנו שיהיו מאד שלא יתערכו בגויים ולא ילמדו לשונם לשון שקר.

אהובי אחי, כבר יצאתי מגדרי וגדרשתי לאשר לא שאלוני, כי האהבה מקלקלת השורה, ומהראוי שכת"ר יתן דעתו לכל אשר אמרתי, כי בעו"ה הרבה למדתי מרבתי, גדולה שמושה שמשמתי, כל ימי גדלתי בין החכמים ומאורא דא"י קא רבינא, כדאי הוא כת"ר שישמיעהו הש"ת פלא יועץ עצת ה' על ידי ממוקס קדוש נאום אברהם בלא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זללה"ה.

נדפס בשלימות בס' שלשה ספרים נפתחים ובס' לקוטי אמרים ח"ב מכתב ל"ז, ובהשטות — בחיבת הארץ וף ע'.

- (1) ראה גיטין נ"ט א' במשנה, (2) עיי' ברכות כ"ט ב', בחיבת הארץ ובשלשה ספרים נפתחים כתוב: העבר, (3) בלקוטי אמרים ובחיבת הארץ: שבממון, (4) לא מצאתיו כעת בתד"א, בדברים רבה פ"א ה' מובא: אמר הקב"ה לישראל: חייכם, כל החכמה דבר קל הוא, כל מי שמתירא אותי ועושה ד"ת כל החכמה וכל התורה כלבו, שנאמר וכו',
- (5) — יאמר לצרותינו די, וזהו פנחס רנ"א ב', (6) כי הוה חוי אמכוהא (סיעת אנשים — רש"י) דספרי אבתריה, אמר: (איוב כ') אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע בגללו לנצח יאכז רואיו יאמרו איו (כדי שלא תזוח דעתו עליו ה' אומר כך — רש"י), — סנהדרין ז' ע"ב, ושם נאמר זה על רב ולא על ר' אבהו, (7) בלק"א ובחיבת הארץ כתוב: "... ובנפלאות, כאשר ראיתי בימי חרפי חסיד כן שנה או שנתים רבי יתקרי ועתה רואה אני ...",
- (8) זוהר נשא קכ"ח ע"א, (9) ראה אודותם בהערות לס' ק"ג, (10) יון — כינוי למלכות רוסיא, עיי' תחילת סי' קנ"ג, (11) לעיל בסי' ט"ו (עיי"ש בהערות) וט"ו.

נמ.

אנה"ק מאדמו"ר כהן אל עליון מו"ה אברהם נ"ע מו' תקנ"ז

(לאנ"ש שבחו"ל — על הנ"ל)

אהובי אחי ורעי בני א"ל חי, א"ל אחד אב אחד לכולם, ממקום אחד הפשוט נתפשטו כולם בכלים מכלים שונים, ובהפשט המלכוש ישאר הפשוט אחד אחוז בחבלי עבותות האהבה, ולמען האחוה וריעות אדברה נא.

האומנם הלא כבר כתבתי שלשים שלא אכתוב עוד להבין ולהורות, רק בהאי שתא ראיתי רמעות העשוקים ותלמידיהם מגדולי הצדיקים אשר לא שמשו כל צרכן ולא נזהרו בנחלתן ונכוו שריפה גדולה, שריפת הנפש והגוף קיים, ובעוה"ד תועים מדברי אלקים חיים. כל אחד לקח עצמו לצד אחד, נעו מעגלותיהם לא ידעו הבין רברי דבן, באין מבין כי מפני הרעה אשר בלבם נאספו ונטבעו בעומקא, אויל חיוורא ואתי סומקא, יעלו שמים במחשבותם ובאמת ידרו תהומות, ועל אלו אמרו מתדיעין מיר בצעקה גדולה ומרת נפש, ויי ויי כולי האי ואולי כי נגע עד הנפש.

אשר ע"כ חרדתי עליהם את כל החרדה הזאת, פן ואולי ח"ו תקראנה אותם כאלה, לבנות מגדל בשכל נבדל, פן יפתה לבבכם וסרתם מכוונת האמונה והאמת, שכל הרברים הנוגעים בדומו של עולם הכל הולך למקום אחד הולך הוא הסובב אל נקודה אחת הן יראת ד' היא חכמה, משא"כ איפכא, לא לחכמים לחם, שהוא עיקר הידאה והאמונה, כי הידאה היא פנימיות ותוכניות נקודה שכל הגלגל הסובב חוזר עלי' וכל העולמות נבנו עלי', הוא השכל הראשון והוא האחרון, ולהיות הנקודה הזאת שלא לזוז ממנה צונו ד' הלכה למעשה ע"פ התורה, אמונת חכמים בל תסור מאמונה, אז תצליח ותשכיל ותורך נודאות ימינה, משא"כ התורה והשכליים לבדם, מבלי יראה קודמת, המה נברלים, כלים ומכלים הבעלים, כי נקודת הידאה היא סוף המעשה במחשבה תחלה, עולים ויורדים בה מקור הברכות וטוב הגנוז, משא"כ בנין השכל לבדו, בלי יראה קודמת הסובבה עמוק עמוק מי ימצא, אע"פ שכולו טוב, דינו מתעורר, כי התפשטות השכל לאין קץ שם לחושך נחשך כידוע.

אשר ע"כ לא נהירין לי שבילין דרקיע שנדפסו והנם בכתובים מקדושי עליון נבגים שכל דבריהם נחלי אש עומדים בדומו של עולם, ולא כל מוחא טביל דא, הדא הוא דכתיב לבעלי נשמה קדושה, או להעוברים מאהבה אשר כבר יצאו מן הטבע, כי לא כל הרוצה ליטול את השם יטול טל של תחי' וחיים, שאם לא זכה נעשה לו סם המות, והן עתה יד הכל ממשמשיך בתשמישי קדושה לתורה ולתעודה ולעשות להם כוונות, כי יפול הנפל ממנה, שאם לא זכה מסתכן, ומי יאמר זכיתי לבי טהרתי, אל בינתי אשען ח"ו, כי השכל נבזה לפי זיכור החומר והנפש, וכפי מה שהוא מוכן כן מושך את השכל אליו, משא"כ האמונה והידאה מזככות החומר ומטהרות את הנפש להאיר בנר מצוה ותורה אור עולם ואוצר ד' יבוא, הנה לדעתי הייתי מקבץ את כל ספרים הקדושים המפורסם ביד המתחילים ויהיו גנוזים תחת יד זכי הנפש, ומהם ילמדו המתחילים מעט מעט לפי שכלם אחד הכנה דרבה, מדאגה פן תרבה עליהם חיות השכל, מחשבת הגוף שאינו מן המוכן לקבל וממשיך את השכל אחריו החוצה ח"ו, אשר כל באי' לא ישובו דח"ל.

והנה אנכי ורעיי בהיותנו אצל אדמו"ר הרה"מ ממעוררש נ"ע היינו מסתפקים בדבר א' זמן רב, כ"א לא באנו אלא לשמוע דיבור אחד זה דינו, והיינו שומרים

אותו בקרושה ובטהרה עד עת בא דיבור שנית. כמש"כ (משלי כ"ה) רבש מצאת אכול ריח וגו'". וכמאמר חז"ל (ברכות לב:) מתוך שחסירים הם תורתן משתמרת. שהיו שומרים את הרבר, כי לא היו תורתן אומנותן אלא רשב"י וחבריו, והרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם (שם לה:). כללא רמילתא עיקר, האמונה והיראה הוא מקור הברכות והטוב הגנוז, וכל השכליים ומקור השכליים הוא מקור הדין רח"ל. לכן שנמר נפשנו ירחק מהם:

אהובי אחי ורעי, הנה מלאתי מילין הציקתני רוח בטני, אלמלי כל הימים דיו אין רי באר למלת (ומלתי) עט סופר מאריך³. עד הלום ראיתי אחרי רואי חדשים מקרוב באו לשכון כבוד בארצנו, והן המה המפורסמים במקומם ומחזיקים בעצמם כי אנשי מופת המה וחכמים בעיניהם, ומשתמשים בבת קול רברי אלקים חיים תולין עצמם באילן גדול האר"י ז"ל וריב"ש ז"ל, ומתעטפים בטלית שאינה שלהם, בעלי ראתן, שרץ במוחם⁴, בונין בתים על יסוד רעוע, לא ירעו ולא יבינו בחשיכה יתהלכו וביראת ר' מאסו וחכמת מה להם, ומחשבתם ניכרת מתוך מעשיהם מעשים אשר לא יעשו, ובעזה"ש ארץ ישראל טהורה ומקוואתה טהורה, מקיאה וגועלת גיעולי השם, מפרסמת את החנפים, כי לא לפניו חנף יבוא, בכל יראה וימצא, והריהו כמבוער וכמי שאינו, ועל אשר ראיתי אני את המראה, נתתי את לבי עליכם ועל בניכם, ברוכים אתם לר'. כי חיישינן לתקלה מראגה מרבר פן יפגעו בכם מדי נפש כי מרים המה, ומרברים גדולות וגוראות כעומדים בדומו של עולם, ובחלקלקות לשון ציר כמצורה שאין בה רגים, כי תאווה היא לעינים לבקש גדולות ונפלאות, והיא מכה המתהלכת, דלמא ח"ו משכי אבתריהו וירדו חיים שאולה כבלע רשע צדיק ולא נורע כי באו אל קרבנה, שוחט מבפנים ומעלים מבחוץ, תם ורשע הוא מכלה.

על כן מצוה וחובה עלי להזהיר וזהיר נצוץ (נחוץ) לכל עובר באזהרה גדולה ונוראה לכל אשר יראה ר' נוגעת בלבו, שמעו ותחי נפשכם, ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו. כי הן הן הרברים עתיקים יוצאים מפה הרה"ק מיהר"ר מנחם מענדל נ"ע, שכתב אליכם כזאת ועוד אחרת, כי ביותר צריך לזרז במדינתם שמשובשת בגסויות⁵, על כן הענין, אין צו אלא לשון זירוז למעט בשכליים נסתרים, כי עבים סתר למו, ושכליים הם סיבה לנר טרם יכבה ח"ו. כי לא רבר ריק הוא, ואם ריק מכם, כי אחרי טהרת הלב הן הן הרברים [כשם שאין סוף לכל אשר יתייהרו כן אין סוף לכל הרברים].

ומרוב האהבה חפצתי צדקם, כרתיב (קהלת ז) אשר עשה האלקים את האדם ישר גו'. כי קודם החטא של אדם הראשון ה' בבחינת תם, כמש"כ ביעקב שהי' איקונו של אדה"ד (ב"ב נח:) ויעקב איש תם, זוהי האמונה הגדולה כאמור שהיא למעלה מן השכל, ואחר החטא נפל בשכליים רבים, כמש"כ ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע גו' ותפקחנה עיני שניהם וירעו גו', כי התחלת הרע היא מן השכל, רמיני' דינן מתערין, ומרגלא בפומיהו דצדיקיא שיחת חולין על פ' ובת איש כהן כי תחלו לזנות, כי ההתחלה שהיא השכל ממנו נמשך הזנות, וכמה נאבדו ונחפזו מן השכליים.

ורור המרבר שהיה דוד ריעה לא היו כי אם חכמים וירועים, ונבונים לא אשכח, כי פחדו ורהו להתבונן בבינה יתירה, וכמעט רגע הכדיעו בדעת ישרה, הוא קו היושר המכריע, ועמדו רגליהם על האמונה הגדולה כאמור שהיא למעלה מן השכל, הנה כי כן היא דרך האמונה, כי המאמין לא יחוש לשום רבר, שאין אחד האמונה

כלום. כיון שהוא מאמין בו ית' כי הוא הבורא ומאתו תורה. וזאת תורת האדם בנפשו היא. שלא לסור מאחרי הבוית"ש ובו תדבק נפשו. אבל מפני החומר הסובבו ומושכו אילך ואילך פונה לכל הצדדין. חוזר וניעור ומפרק כאלתר יד. להתבונן בבינה לכל צד ופינה. ולהעמיד האמונה על כנה או דעתו אל (ידע דעת) ד' והשיב אל לבבו נאמן כי הדעת הנאמן באמונה שהיא למעלה מהשכל היא הקו היושר המכריע. אשר ע"כ נקראו דוד דיעה. שלא רצו להתמהמה בבינה. כי אם לאמונה יקראו. והקדימו נעשה לנשמע כמו שארז"ל (שבת פח). מי גילה דו זה לבני כו'. ומן העשי' יגיע אל השמיעה. מנר מצוה אל תורה אור.

כי אחרי שיוזכר החומר והצורה מן היראה או יראו אור בהיר בשחקים. כמו שארז"ל (מכות כג.) רצה הקב"ה לזכות את ישראל. שיוזכרו מאוד. לפיכך הרבה להם תורה ומצוות. שהיה הקב"ה חושש שלא ילכו אחרי שכליים הנבדלים ויתמשכו אחרי הרע ח"ו. לכך הרבה להם תורה ומצוות ועשה להם משמרת למשמרת. וחז"ל הזהירו ג"כ מאוד מפחד הנ"ל. שאם יעלה על לב אדם איזה שכל שיהיה. יבחין מאיזה צד הוא. אם משוב או מרע. אל זה יביט. אם זה השכל נגד שום גדר ומשמרת. או אפילו נגד איזה מנהג כשר של ישראל הקבוע ע"פ קצת גדולי הדור. או יברח ממנו כבוד מן האש הגדולה. כי בודאי ישרף. אבל אם יראה שזה השכל הוא לברר ולהחזיק ולצדק זה הגדר לעשותו בהשכל ומועצות ודעת טוב עין הוא יבורך.

אף גם זאת מצווה ועומד מפה הרה"ק מוהר"ר חננחס מענדיל ג"ע. שכתב אליהם שהתחלת העבודה בכל יום היא מעניני יראת העונש. והיא צורך גדול. ממנה הוא מתחיל. ואחרי ראותו שהוא שלם ביראת העונש. ממנה יעלה ליראת הרומויות ולאבהא אמיתית. וכל אשר ישליך אחרי גיוו יראת העונש לא ימלט מליפול לבאר שחת. כי התורה הקדושה שלימה ניתנה. לא תחסר כל בה. וכל דבר ודבר צריך לחבירו. אם יפול האחד חסר ואתא חסרון לא יוכל להמנות. וחז"ל שאמרו (אבות פ"ג) אל תהי כעבדים המשמשים את הרב עמלק"פ כו'. כל זה הודיעו לנו התכלית האמיתי. אבל הדרך שיבוא אל התכלית לא יפלא כל דבר. מקטן ועד גדול. לכן מאמר רז"ל (פסחים ת.) הנותן סלע לעני בשביל כו' הרי זה צדיק גמור. ממנה הוא מתחיל. ומסיים לעשות האמת מפני שהוא אמת. ובכל יום ובכל עת ובכל שעה הצריכו לעמוד על הכל. מהשכל הקטן עד השכל הגדול. זה עוזר לזה וזה עוזר לזה. ולשומע יונעם ד' עליהם ומעשה ידיהם יכונן ובא לציון גואל ברנה.

דברי המקושר אליהם בקשרי עבותות האהבה ומעתיר אל ד' בעדם שיעלו מעלה מעלה.

נאום אברהם בלא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זללה"ה.

נדפס בסוף ס' בינת משה. ב"שלושה ספרים נפתחים" ובס' לקוטי אמרים ח"ב מכתב ל"ח (מכת"י שנמצא אצל הג' בעל דרכי תשובה). המוסגר בעגולים הוא תלופי גירסאות. ובמרובעים — נוסף כאחד המקורות.

זוהי ה"אגרת לכל המדינה ע"ד האמת והשלום" המוזכרת במכתב הפרטי הקודם.

- (1) ב"קובץ הריא"א" בת"י ישנה כאן הגהה: אולי צ"ל "גבנה". (2) אכול דייך מן תשבענו והקאתו. (3) "סופר מאריך" — לשון נופל על לשון "שופר מאריך" (רי"ה ס"ג מ"ג).
- (4) בעלי ראתו — שרץ יש לו במוחו. — רש"י כתובות ע"ז דע"ב. (5) לעיל ס' י"ד בפיסקא המתחלת "ראשונה אחת". (6) תחל = שכל. לשון נופל על לשון.

ס.

מכתב רבנו לכללות אנ"ש

(על המחלוקת)

... עליכם לקיים עצת ה' בפי עבדיו: דום לה' כו'.¹ שומעים חרפתם כו'.² ואף שפערו פיהם עלי ועל כל הנלווים, הנה אם הייתי זוכה להיות מעבדי ה' באמת, הרי כבר אמרו ריו לעבד כו'.³ ומכל שכן וקל וחומר בידוע את עצמו ומכיר מקומו, ואדרבה בזאת תתנחם נפשם, כאשר גם אני נתתי שמחה בלבי מעת אשר שמעתי שהם מגזמים בשקרים גדולים יותר מכפי שהדעת טועה, בהוציאם עלינו שם רע "כת דש"ן ימ"ש" וכהאי גוונא, אשר כל השומע יצחק להם, וכל בית ישראל מקטון ועד גדול מכירים כי שקר בימינם, רק שפתם אתם כו' יכרת ה' כו'.⁴ ובזאת נראה בעליל כי האמת אתנו וחפץ ה' [בנו] לצדקנו ולקיים בנו כמ"ש (משלי יב) שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר אשר אין לו רגלים ויפול במהרה אי"ה. והענין כידוע לנו שבכללות אנ"ש השומעים מילי דחסידות בעירנו יש מהם הרבה אשר אינם מקיימים מה ששומעים כראוי ונכון, כדבעי, כמו שאפשר להם לפי מוחם ולבם הטהור, מחמת עצלותם לטרוד ולהטריד (לטרוד ולהטריח) מוחם בעיון תפלה מעומקא רלבא ערב ובוקר מדי יום ביומו, רק בדילוג יום או יומים כו'. ומודעת זאת ש"ז נאמר (ישעי' נח) והגד לעמי פשעם, ששגגתם נעשו להם כזדונות.⁵ מאחר שטעמו והתבוננו בגדולת אינסוף ב"ה ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין כו', וכמ"ש בלקוטי אמרים באריכות, והנה מזה נתעורר עלינו מקטרגים למעלה, וכאשר נתנה רשות לקטרג יש פתחון פה לבצע"ד לחלוק ולקטרג לבטלם מעבודתם שבלב לגמרי, וכמאמר רז"ל אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כו'.⁶ אם תעזבני יום כו'.⁷ והטעם על פי מ"ש שפת אמת תכון לעד, ומכלל הן אתה שומע לאו, כשלא תכון לעד רק בדילוג ולעתים כו'. אך מה עושה הקב"ה החפץ בהצדקם ורוצה בקיומם, הוא מעמיד עליהם מקטרגים (מסטינים) למטה המקטרגים עליהם בשקרים גדולים, עד שלגבי השקרים ההם נקרא שפת אמת, ואז תכון לעד. וזאת יש להם לקבל באהבה ובשמחה רבה, כי נכון יהי' לבם בטוח בה' כי לא יעזוב את חסידיו כו'.⁸ ואי לזאת שישו ושמחו בה' בכל לב ונפש, ולעשות יום משתה ושמחה בחי' אייר הבעל"ט, יומא דהילולא דרשב"י, אשר אנו שותים טפה רתמצית כו', להלל ולרדן בשירות ותשבחות לה' מספר תהלים, כגון תהלה לדוד וכהאי גוונא, אך לא בהוללות ושכרות ח"ו. ונכון יהי' לבם בטוח בה' אלקים האמת...

נדפס בס' בית רבי בסוף פרק י"ג, שם נקבע התאריך לתחילת קיץ תקנ"ח, אשר אז היה עיקר היריפות, בנוכח לקמן בס' ק"ו, המובא כאן הוגה עפ"י "קובץ כת"י מהרש"ן" (בכת"י רשום מעל האגרת תקס"ד, וצ"ע כזה, כי מסתברת רעת כעל בית רבי).

- (1) דום לה' והתחולל לו אל תתחר במצליח ודכו באיש עושה מומיות וכו', — תהלים ל"ו.
- (2) שומעים חרפתם ואינם משיבים, שבת פ"ח ע"ב. (3) עולא ורב חסדא הו קאולי מאורחא, כי מטו אפתחא דכי רב חנא בר חנילאי נגד רב חסדא ואתנח, אמר ליה עולא: אכאי קא מתנחת... אמר ליה: היכל לא אתנח, כיחא והו בה שיתין אפייתא ביממא... ותו דח פתיחין ליה ר' כבי לך דוחתא ועלמא וכל דהוה עייל כפין נסיק כי שבע... השתא נפל בתלא. א"ל הכי א"ר יוחנן: מיום שחרב בית המקדש נגזרה גזירה על כתיהן של צדיקים שיחרכו, שנאמר... חזייה לא מיישבא דעתיה, אמר ליה: וי לעבו שיהא כרכו (שהרי בית המקדש חרב

שהוא כיתו של הקב"ה — רש"י, — כרבות ג"ח ע"כ. (4) הפסוקים במלואם: יברת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. אשר אמרו ללשוננו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו. — תהלים י"ב. (5) מאי דכתיב הגד לעמי פשעם — אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם בודונות (ב"מ ל"ג ע"ב). ופירש רש"י: עמי — דהיינו ת"ח — את חטאתם אני קורא פשע, שהי' להם לתת לב בטעמי משנתם וכו'. (6) בטלים הרבה כנגדך (כמה וכמה דברים תמצא יבואו לידך שתבטל מהם — רש"י). — אבות פ"ד מ"י. (7) אם תעובני יום יומים אעזבך. — ירושלמי סוף ברכות ורש"י עקב ע"פ והי' אם שמוע. (8) חסידיו לעולם נשמרו. — תהלים ל"ו.

סא.

אגה"ק מהרב הק' אדמו"ר כהנא קדישא נ"ע משנת תקנ"ח

שלום וכו'

אחרי ד"ש מחזיק ברכה ארוכה בפתיחה וחתומה אמת שמו של הקב"ה, יתבשרו שלום הכל בדבר אחד בארץ.

והנה את קולם שמענו, קול הבערה לחלק קטגוריא בין תלמידי חכמים, דברי ריבות וימררו ורובו ויתגודדו אגודות אגודות. יהמו יחמרו חומרא דאתי לירי קולא. כל אחד רואה חובתו של חברו ואין אדם רואה נגעי עצמו, אף הוא ה' מתכוין לשם שמים, זה יאמר לה' אני ובשם ישראל יכנה, ואין רואה חובה לעצמו אולי משגה הוא. והאי תיגרדא דמיא לבידקא דמיא כיון דרווח רוח¹, ויוסיפו עוד שנוא. ימי יודע מה ילד יום. צר לי עליכון אחי ורעי רעדה אחותני, ה' ירחם עליכון ועל בניכון. כמבואר בזוהר פרשת תשא (דף ק"ץ): דאמר ר' אבא: כל אלון חברייא דלא רחמין אלון לאלין וכו'.² כל חברייא ביומי דר' שמעון רחימו דנפשא ורוחא הוא בינייהו, ובגין כן בדרא דר' שמעון באתגלייא הוה, דהוה אמר ר' שמעון: כל חברייא דלא רחמין אלון לאלין גרמין דלא למיהך באורח מישור, ועוד דעבדין פגימו בה, דהא אורייתא רחימו ואחיה וקשוט אית בה, אברהם רחים ליצחק יצחק רחים לאברהם וכו', חברייא כההוא דוגמא איצטריכו למיהוי. חוששני פן עצת הבעל רבר ותחבולותיו הוא, לעקור נטוע ולשרש משורש מט"ע כלפי חסד הרה"ק מו"ה מנחם מענדל נ"ע, וגם נצד מטעי נטע שעשועים, היו עיני ולבי שם כל הימים.

כל מילי דרבנן אסמכינהו אלא דלא תסור מדברי הרב ח"ו³, כי בכלל דברינו דבריו, ושט נפשו בכפו ממש להאיר להם אורח צדיקים כאור נוגה, ועתה שלא להחזיר את העולם ח"ו לתוהו, ומה אעשה לכם בני ואחיי, אני אל אלקים אקרא וה' יושיענו, ימין ה' רוממה ימין ה' יעשה שלום בפמליא של מעלה ושל מטה, ובין התלמידים העוסקים לשמה לעוסקים שלא לשמה. אנכי לה', אנכי על משמרחי אעמודה, עג עוגה ואיני זו מתוכה, עד כי יבוא שלום באמת ובאמונה שלום והשקט.

והנה נראין הדברים אישתא דגרמ"י הוא, גבהות הלב לבקש גדולות ונפלאות ממנו, נתן עיניו למעלה ולבו למטה, וממטה לנחש ומשם יפרד. כאשר בעיני ראיתי כמוהו וכגריעותי⁴ ממאי דקמן, חדשים מקרוב בא לפה אה"ק תלמידים שלא שמשו כל צרכן, חכמים בעיניהם, כל רז לא אניס להם, ואנשי מופת יקראום, והמה כסף סיגים מצופה על חרש מראות הצובאות, ובלשון חסידים יתקדשן. קורא אני עליהם: ותבוא ותטמאו את ארצי (ירמי' ב'). כבר הרחבתי בביאורי לשעבר בכתבי דאשתקד⁵, כדאי להקריא בו להיות שב מידיעתו.

ובאמת אמרו, זהיר אנכי מלהיות משתעי בלשון חכמה, כי בזמן הזה בעוה"ר חכמות בחוץ תרונה וברחובות תתן קולה, כמאמר הזוהר (תרומה קע"ו) ביימי קדמאי הוה אמר בר נש לחבריה: אימא לי מלה דאורייתא וטול מנה כסף, השתא אמר בר נש לחבריה: טול מנה כסף ואשתדל באורייתא, ולית מאן דישגח ביה, ואנן כי השתא בעוה"ר יתמי דיתמי, יאמר בר נש לחבריה: טול מנה כסף ואימא לך מלה דאורייתא, משום דלא אתיישב ברוחיה ולא הוה מהימנא ההוא מלה דשמע, אזיל בגוויה כחזירא במיא עד דרמי ליה לבר, כמבאר בזוהר פ' נשא (קכ"ח), ולעת הזאת אשרי מי שישים עצמו אלם אפילו לדברי תורה, כמאמר דז"ל (ברכות סג) בשעת המפורים כנס, אבל מצוה וחובה עלי להיות צוות ככרוכיא בקול [רעש] גדול ולא יספ להזכירם לחיים ולשלום אמיתי, ולא באתי אלא כמוהי גדולים על הקטנים, וכל שכן קטנים על הגדולים, כל חד מנייהו יכריח את עצמו לבקש שלום ביניהם, אל תזכרו ראשונים וקדמונים אל תתבוננו.

ואנכי כי הזהרתי אתכם במי ששיכן שמו במקום קדוש הזה ובכח קדושת הארץ ובכח התנאים והאמוראים הקדושים ע"ה אשר בה, ראה אנכי נותן לפניכם את החיים ואת טוב הארץ תאכלו אם ישמעו ואם יחדלו, רגזו ואל תחטאו בילדי העברים זה ה' יחזיק במעוזם יעשה שלום בעולם, כמאמר בזוה"ק: ואתון חברייא כמה דהיתון בחביבותא ורחימותא מקדמת דנא הכי נמי מכאן ולהלאה לא תתפרשון דא מן דא עד דקוב"ה יחדי עליכון ויקרי עליכון שלם וישתכחן בגיניכון שלמא בעלמא, ואל ישיא אתכם יצרכם כי הוא מחלוקת לשם שמים, כי אפילו מחלוקת לשם שמים לא נאמר בו כי טוב, וכל שכן בדור הזה מי יאמר זכיתי לבי, ודעבדין לגרמיייהו הוא דעבדין, ואין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כמדבר (נדרים נ"ה), גם אמרו ז"ל (סוטה כא) במי שמשים עצמו כאין, וזו היא שימת א"י, שמשים עצמו כהפקר ומדבר וכשיריים וצוותא בעלמא לברואי ית', זהו ביטולו אצלו ית', שכל מה שברא הקב"ה הכל הוא התגלותו ית' וכל שכן איש מאנשי אמת יקרא אפי' שכינתא המקבל פניו ובטיל לגביה דלית ליה מגרמיה כלום, מכשרתו לכלי מוכשר לקבל רוב השפעות, וכמאמר (קהלת ג') הכל הי' מן העפר, והתורה אמרה ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, משא"כ הנקרא [בגדולות], לא בשמים הוא ושמי השמים לא יכלכלוהו, והוא באמת בעל קנאה ושנאה ותחרות, וסופו יורש גיהנם, ובזוה"ק אמרו: מאן דאתדבק בה לתתא איהי סלקא ליה לעילא ומאן דבעי לאסתלקא עלה איהי משפילתיה לתתא מינה, ובגין דיעקב אשתמודע בה אוליד לה לבנוהי דלא יבקשו לסלקא לדרגא לעיל מינה.

וכל הדברים האלה המה כל כתבי הקודש מהרב המנוח מו"ה מנחם מענדל נ"ע והדברים עתיקין, הכל אל מקום אחד הולך לכל מבין בדברים, כי זה הוא עיקרא ושרשא דכל עלמין, על נקודה זו נברא העולם, והיא אמתה של תורה, וכל הדברים להכי הוא דאתאי תוך תוכן לבות, הפוך בה והפוך בה דכולא בה ובה תהווי, אז תבין יראת ה' לאהבה אמיתית ביניכון בכלות הנפש, כי מפני היותו כאין, מוכטל לכל התגלותו ית', הכל מאמצין את כחו ומאירין עליו פני מלך חיים עד שאינו תופס מקום, כי אם אין אני כאן הכל כאן, אז יתענג אור ה' מפני ביטול עצמו, כמאמר (קהלת שם) והכל שב אל העפר, שאין תענוג אלא בשוכו לשרשו, ומן התענוג ההוא נמשך אהבה ואחוה ושלום וריעות מהרה ישמע, אכ"ר.

נאום אברהם בלא"א מו"ה אלכסנדר כ"ץ זללה"ה.

נדפס בלקוטי אמרים ח"ב מכתב ל"ט (מכת"י שנמצא אצל הגי' דרכי תשובה) וכתיבת הארץ דף ע"א. שני המקורות לקו בשיבושים, ובאן חוקנו עפ"י החוכרת "שלשה ספרים נפתחים" שם נדפס בראש אגרת זו: "אנה"ק לאנשי מדינת רייסין בשנה ה'כ"ו.

(1) סהודין ז' א'. (2) השלמת לשון הוזהר החסר באן: ... לאליו. אסתלקו מעלמא עד ולא מסא זמניהו. כל חכריא... ועיי"ש מה שפירש ב"נצוצי אורות".
(3) בלקוטי אמרים נדפס במקום תיבת "ח"ו" — "מוהרש"ו", כתיבת הארץ — "מוהרש"ס". נראה שהגבון כנדפס באן בפנים, וכוונתו להרמ"מ מחיטעססק. (4) בלקוטי אמרים נדפס במקום "ובגריעותי" — "לב נוער נחמא". (5) לעיל סי' נ"ח ג"ס.

סב.

אגרת מהגאון האלקי מוהרש"ו מלאדי, מ"ש למחותנו הגאון האלקי מו"ה לוי יצחק אבד"ק בארדיטשוב, כצאתו לשלום מבית האסורים בלי פגע, וז"ל הטהור:

הנה ברך לקחתי וברך אשיבנו לכבוד אהובי הרב הגאון הגדול המפורסם, בוצינא קדישא חסידא ופרישא פ"ה ע"ה נ"י, כמוהר"ר לוי יצחק, ולכל המתסופפים בצלו צל החכמה שלום וחיים עד העולם, ובפרט לבניו הנחמדים החטולאים שיחיו.

יען משך ד' אותי ויעלני לבשר ענוים ולישרי לב שמחה, שמחו צדיקים בה' והללם את שם אלקיכם אשר עשה עמכם להפליא עד אין מספר, אגידה ואדברה עצמו מספר, כי הפליא ה' והגדיל לעשות בארץ. והפליא והגדיל שמו הגדול והקדוש אשר נתגדל ונתקדש ברבים, ובפרט בעיני כל השרים וכל העמים אשר בכל מדינות המלך, אשר גם בעיניהם יפלא הדבר הפלא ופלא, וענו ואמרו: אין זאת כי אם מאת ה' היתה זאת היא נפלאות בעינינו, ותהי' זאת לפלא כי ה' אתנו ואין עוד. והנה מי אנכי כי הביאני ה' עד הלום להתגדל ולהתקדש שם שמים על ידי שפל אנשים כמוני, כי עיקר המלחמה אשר שמו פניהם הוא ללחום על תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידיו תלמידיו דחוקא, אך מאת ה' היתה זאת לנו לגלגל זכות על ידינו בזכות ארץ הקדושה ויושביה. והיא שעמדה לנו ותעמוד לנו בכל עת מצוא, להמציא לנו פדות ורוחה להרחיב לנו בצד ולחלצנו ממיצר ולדומם קרננו בכבוד ה' לעולם ישוב וישמח ה' במעשיו. אכ"ר.

ברם כגון דא צריך לאודועי כי זה היום אשר עשה ה' עמנו, הוא יום שנכפל בו כי טוב, י"ט בכסליו, יום הלולא רבא פטירת רבנו הקדוש ז"ל. וכשהיינו קוראים בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי², קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי לשלום. ואסיים בשלום מה' שלום.

כ"ד או"נ ודוש"ת בלו"ח שניאור זלמן בא"א מו"ה ברוך ז"ל.

המכתב הנ"ל — נוסח אחר

הנה ברך לקחתי וברך ולו אשיבנה ה"ה הרב הגאון הגדול המפורסם בוי"ק חו"פ ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נ"י.

אגידה ואדברה עצמו מספר, כי הפליא והגדיל ה' לעשות בארץ, כי הגדיל והפליא ה' לעשות בארץ, כי ה' הפליא והגדיל לעשות בארץ. ומי אנכי שפל אנשים

כמוני שהביאני ה' עד הלום שנתגדל ונתקדש ש"ש על ידי. אך מאת ה' היתה זאת ונפלאות בעינינו. כי אפי' בין העמים והשרים אשר בכל מדינות המלך גם בעיניהם היתה זאת הפלא ופלא. ענו ואמרו: אין זאת כ"א מאת ה' היתה זאת. ונפלאות בעינינו. כי עיקר המלחמה אשר שמו פניהם ללחום עם תורת הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו דוקא. אך מאת ה' היתה זאת לגלגל זכות על ידינו בזכות אה"ק ויושביה. ותעזור לנו בכל עת להרחיב לנו מצר ולחלצנו ממצר. יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. אמן.

ברם כגון דא צריך להודיע כי יום אשר עשה ה' לנו. יום י"ט כסלו. יום ג' שנכפל בו כי טוב. יום הילולא רבא דרבינו הקדוש נ"ע. וכשקריתי בס' תלים בפסוק פדה בשלום נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום מה' שלום.

נוסח א' נדפס בס' תולדות עמודי החב"ד צד 71 מן הספר בד קודש. והועתק כחלקו בס' משנת יואל סי' י"ב. מחבר תולדות עמודי החב"ד מעיר בנוגע למכתב זה כי "מהכתי" (שהי לפניו) ומנהגם יש שנויים. כי הפסוק הסליא והגדיל כתוב בהכתי" ג' פעמים. גם ט"ס נסל בהדפוס אשר נתקן מאתנו.

נוסח ב' נדפס בס' בית רבי פרק י"ח, ונראה שהוא הכתי" הנ"ל.

(1) בס' שו"ת מן השמים, לר' יעקב מקורביל מבעלי התוספות, (לפני דפוס בילגוריי תרס"ו) סי' ה' מובא:

"אחרי ראותי כל אלה שאלתי ליל ג' י"ט כסליו אם בא לפי מאת ה' ואם לאו... והשיבו: באמת הי' דבר ה'. והדברים עתיקים עתיק יומין אמרן והיום יום בשורה. בהצרות. אור לשמים" על הספר הנ"ל מביא מסי' משמרת שלום להה"צ ר"ש פערלאו שהעיר כי הרי מקורביל "לא כתב בשום שאלה באיזו לילה שאל, ואך כזו (ובסי' ס"ח) וגורע שבו כיום ההילולא ורבינו הקדוש מהר"ב ממעורטש, גם בו יצא תלמידו רבינו הקדוש מלאי מבית האסורים. והי' טובה כללית כידוע. ועיין באה"ק של הרב זצלה"ה."

(2) תהלים נ"ה. לפי חלוקת התהלים לימי השבוע הרי זה בחלק של יום ג'. אומ"ר הרי"צ ז"ל מלובאוויטש כותב באחד ממכתביו (קובץ מכתבים א' דף י"א): כ"ק רבינו הזקן והוד כ"ק אבותינו רבותינו הק'... היו אומרים שיעור תהלים כמו שנחלק לימי החודש, אשר כן קבלתי כבירור... אמנם בהיות הוד כ"ק רבינו הזקן במאסר, הוסיף להגיד תהלים ביחוד כשכיל מצבו כהוה, ושיעור זה הי' כמו שהתהלים נחלק לימי השבוע.

סג.

מכתב רבנו להרה"ק ר' ברוך זצלה"ה לבשרו על השחרור

... יען משך ה' אותי לבשר ענוים. שמחו צדיקים בה' והרנינו כל ישרי לב מגודל חסדי ה' ונפלאותיו אשר עשה עמנו ועמכם. כי לא עלי לבדי היה הדבר הזה. כי אם על הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו. ואף כי מי אנכי. נבזה ושפל ריה. כי באתי עד הלום שיתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בין העמים על ידי, וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו, אך זכות אה"ק ארץ החיים היא שעמדה לנו ולאבותינו וכו'.

ברם כגון דא צריך לאודועי, שביום פטירת רבנו הגדול המגיד, הילולא רבא. בו כיום יצאתי לחפשי. וכשקריתי בתלים פסוק פדה בשלום נפשי יצאתי בשלום. ואסיים בשלום.

סד.

הודעת הגוברנאטור של רוסיה-הלבנה סימון זיגולין
אל פקיד הזימסמטווא בוויטבסק על שחרור רבנו
מיום 15 דיקבר 1798 — י"ח טבת תקנ"ט.

...במצות הוד רוממות הקיסר, שהודיעו לי אותה ע"י ספר-גלוי, שהואיל
לשלוח לי כבוד מעלת יועץ הסתרים בפועל, הקטגור הראשי והקאזואליר פיטר בן-רוסיל
לפוכין, נקרא דרור להרב זלמן ברוכוביץ, שנאסר מקודם בעיר מגוריו לזוני, אחרי
בירור ענייניו; והכת היהודית הנקראת "קארלינית" מתקיימת גם לעתיד בתנאיה
הקודמים...

העודה זו נדפסה בס' הרב מלאדי עמ' 77 במקורה הרוסי ובתרגום עברי.

סה.

אגרת רבנו לאנ"ש (תקנ"ט)

(שלא לספר אחר מטתן של ת"ח ולמנוע ממחלוקת ושנאת חנם)

הנה מודעת זאת ענין חומר המחלוקת ושנאת חנם. אשר על כן ראוי לכל החיל
אשר נגע יראת ה' בלבו וחרד על דברו ליוהר מאד מלהיות גורם או גורם
דגורם בניזקין חס' ושלוש בתכלית הזהירות עד קצה האחרון, אשר
נלאיתי נשוא להעלות במכתב נקודת לבבי האמיתי, לעורר בלב כל סיעת
מרחמינו אהבה גם לאחינו אשר לא מאנ"ש בכלל אהבת כל בני ישראל כמצווה
עלינו. אשר לזאת גם בשנה דאשתקד, אחר פטירת כ' הגאון ז"ל מווילנא, כתבתי
אזהרה נוראה לכל סיע"מ² שלא לספר אחר מטתו של ת"ח שום שמץ רופי ושמצה
דשמצה, בלי שום הוראת היתר בעולם. אך הפעם עתה בצוק העתים שעברו עלינו,¹
למיחש מבעיא שמא הותרה הרצועה ח"ו, מחמת שאנשים רבים נתלים באילן גדול,
ה"ה כ' הגאון החסיד המנוח ז"ל, ע"כ באתי שנית באזהרה כפולה ומכופלת לכל
סיעת מרחמינו הקרובים והרחוקים בכל מקומות מושבותם, בלי שום מורי היתר
לעצמו, לפתוח פה ולשון על כבוד התורה, כ' הגאון החסיד ז"ל. כי ידוע לנו בבירור
שלא מאתו יצאו הדברים [כבושים] ח"ו לילך עמנו בגרולות, וכל ימי חייו לא יצא
המכשלה והשגגה מלפני השליט ח"ו, וגם לרבות שאר ת"ח וכל לומדי תורה, יכרך
ה' הקטנים עם הגדולים, אף שאינם מסיע"מ, וחלילה ליתן בהם שום שמץ רופי ח"ו,
לא בדיבור ולא במעשה רבא או זוטא ח"ו, ואף אם לפעמים יצא מפייה דבר שלא
כהוגן בעיני ובעיני סיע"מ, לשלוח את פיהם ולשונם בקדושי עליון, הבעש"ט ז"ל
ותלמידיו הקדושים נ"ע, או השומע יחוש לנפשו להרהר בתשובה שלימה על כל
מעשיו ודבוריו ומחשבותיו אשר לא לה' המה, שהן הם גרמא בניזקין לגורם ולדבר
סרה על עברי ה', אשר אנחנו מכוונים בשם הסרים למשמעתם והולכים בעקבותיהם.
ולכן הם סובלים עבורנו ואת פושעים נמנו, להיות בחבורתם זאת נרפא לנו.⁴ ואם
יזכר זאת יתמסמס לב השומע ויהי לבו נשבר בקרבו, ולא ירום לבבו להרחיב פה
ולשון על מוציאי דבה, כי לכל העם בשגגה וה' יסלח להם.

עוד זאת אדרוש ואבקש מאתכם, להרגיל את לבם לאהוב את אחי"א אף אם אינם מסייע"ם ולדונם לכף זכות, כי באמת לאמיתו כל ישראל כאחים ממש ועל כולם נאמר בנים אתם לה' אלקיכם, ובין כך ובין כך קרואים בנים¹. ובודאי כשהם נוטרים שואה בלב כאי"א הוא למרות ועצבון לאביהן שבשמים. בכך מי שנגע ידאת ה' בלבבו, לקיים מ"ש ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם (זכרי' ח), וכמים הפנים אל הפנים גם מהם יפול חקנאה והתחרות מלבם, וה' יעשה בלב כל ישראל שלום ואחוה ורעות, וכל א' על מקומו יבא בשלום.

ונאמן עלי אבא שבשמים כי הרברים הן באמת לאמיתן ולא לפנים מפני היראה ח"ו, כי באמת כבר יצא לאור צדקנו ומשפטנו כצהרים.

והנה מובטחני בסייע"ם האמיתי' שדברי אלה המעטים יקובלו לרצון, ולא יפול דבר א' מדברי ארצה ח"ו, אך להיות שרבו החונפים והצובעים שמתדמים במעשיהם לסייע"ם ונדמה להם שמתחשבים לאנ"ש (שמתקברים לסייע"ם) בזה שדוברים סרה על ידאי ה' שאינם מסייע"ם או על שאר ההמון, אי לזאת הנני מטיל גודא רבא על כל מי שישמע מסייע"ם דבר מה סרה על אחד מהלומדים או היראים שאינם מסייע"ם, אפילו בדרך שחוק ובדיחותא, מחויב להודיע לי במכתב, בכדי שאודיע איך להתנהג עמו להתרחק מעל גבולי, ואל יבא עדי. ולהשומע יונעם ותבא עליו ברכת טוב.

נדפס בס' בית רבי סרק י"ח, (כאן הוגה עפ"י כת"י).

(1) י"ט חשדי תקנ"ח. (2) סייע"ם = סיעת מרחמינו. (3) הכוונה למאסרו בתחילת שנה זו. (4) ע"ד הכתוב בישעי' נ"ג ה' — עיי"ש במפרשים. (5) קידושין ל"ו א'.

סו.

אגרת רבנו לר' פנחס הורוויץ (בעל ההפלאה) אבד"ק פפד"מ

המלצה בעד הרה"ח ר' משה מייזליש.

ה' החפץ שלום עבדו ידידו בחירו רצתה נפשו, אור ישראל וקדושו בוצינא קדישא חסידא ופרישא, היה הרה"ג המפורסם מופת הדור זיוו והורו איש אלקים קדוש יאמר לו, כק"ש מוהר"ר פנחס סג"ל אב"ד ור"מ דק"ק פפד"מ נ"י ויורח ורוב שלו" עד בלי ירח, ולכל המסתופפים בצלו על החכמה תתי' חיים וברכה, ברוך בכלל וברוך בפרט בניו המסולאים הרבנים הגדולים ה' עליהם יחיו.

מי אנכי כי באתי ער הלום, ואין הלום אלא מלכותי מאן מלכי רבנן, ונפשי יודעת מיעוט ערך נפשי עלי להתיצב במקום גדולים כמותו ירבו בישראל. אך במקום גדולתו שם ענותנותו וענותו תרבני, ורחב לבבי בהעלותי על לבי חבה יתירה הנודעת לי ממך, שהוא רבא דעמי' שי', מימי קדם בק"ק מיועריטש וק"ק ראוונא, ונמנתי במנין שלו וחכיתי לקבל ברכתו טלה מדי שבת בשבתו.

ובטחתי באהבתו תכסה, ועמו הסליחה על אשר העתרתי דברי להודיע את כל התלואה אשר מצאתני מאנשי ריבנו דווילנא, ההולכים אחרי דעת רבם הידוע אשר התיר דמינו כמים בשנח תקל"ב², ועתה מקרוב, כאשר נכנסו תחת ממשלת קסריות רוסיא³, מצאו מקום להפיק זממם במלשינות רבה ועצומה על כל תלמודת תלמידי⁴, הבעש"ט נ"ע ומשנהו רבנו הגדול המ"ח דמיועריטש וראוונא נ"ע, אך בהיות דתי המלך שלא להצדיק הראשון בריבו בלי שמיעת טענות שכנגדו לזאת הביאיני בחזקת היד לעיר מלוכה פ"ב לחצר המטרה, וה' ה' עם פי ומה' מענה לשון להשיב

תשובה נצחת על כל דבריהם. ונתקבל מאד בעיני הקיסר והשרים יר"ה. והרת נתנה במכתב חירות לכל אנ"ש להתנהג במקדש בכל מכל כל, כאשר יפרש שיחו זה ידידי ורעי, הרבני המופלג בתורה ויראת ה' אוצרו, מוה"ר משה נ"י מוכ"ז.

והנה בראותם כי ה' הפיר עצתם שפכו כאש חמתם על האי גברא דבא ויקרא, נאמן הקהלה, אשר כל צרכי העיר היו נחתכים על פיו יצאו ויבאו כל העם בשלום, בהיות אתו המדע והחכמה עצה ותושי', ומחזיק כתורת ה' חפצו ואמונתו, ומקרוכ נתקרב לאנ"ש דודשי ה' החפצים לעבדו באמת לאמיתו בעבודה שבלב זו תפלה מעומקא דליבא, בכל הדרך אשר הורנו רבינו הגדול המ"ח הנ"ל נ"ע. והשליך נפשו מנגד להיות נדרף רדיפות מלאות מהם ומהמונם בשנאת חנם ואיבת עולם, בדרכם ובעלילותם המפורסמות, לידר לחייו ממש, בלי תת חנינה ומזון ומחי' לנפשות ביתו אביונים נקים טפלי רחלו כ"י, בכרי שיוכרח להיות נע ונר בארץ נודד ללחם אי'. על כן המו מעי לו, מעי מעי אחילה, אחלה אדוני להושיע. וידיו רב לו כיר ה' הטובה עליו השכיל, או בכל המקומות אשר רבד המלך ורתו מגיע, להיות לו מעיר לעזור בגדול המעשה, לעשות לו נרבות הגונות ביר מלאה ורחבה, למלאות מחסוריו הרבים ועצומים, וכאשר יפרש שיחו ויגונו בכבודו ובעצמו לפני כת"ד שיחי', ולא לרמותו לשאר ארחי ופרחי ח"ו. כי ביודעי ומכירי קאמינא ואסהודי לחור קאתינא, בי ידעתי כי מדעתו יצדיק צדיק צדקתו לדבים.

יכון בחסד כסאו כימי שמים, וה' יחלימהו ויחיהו מיומים, ויחדש כנשד נעוריו למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, כנפש דו"ש ומבקש בדכתו סלה.

שניאור זלמן בן רבקה.

נדפס בס' בית רבי פרק י"ח.

(1) זבחים ק"ב א'. (2) ע"י לקמן סי' ק"ג ובהערה 16 שם. (3) בשנת תקנ"ד יצאה מדינת ליטא מתחת שלטון פולין וסופחה לקסריות רוסיא ("חלוקת פולין"). מחבר בית רבי סובר כי המלשינות לא יצאה לפועל עד אז מפני שבממשלת פולין לא היו המלשינים מוצאים אוון קשבת כמו אצל הצאר הצורך ברוסיא, ואפילו אילו היו מלשינים או על רבנו לפני ממשלת רוסיא, ה' יכול לעבור בקלות מדייסין לליטא הסמוכה. (4) דאה לקמן בס' ע"ו ובהערותי שם.

סז.

שער הספר „אור הגנוז" והקדמתו

ספר

אור הגנוז

לצדיקים

מלוקט מספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע, וזו מצוארים הנהגות החסידות ומדות הישרות שמצוארים בכל ספרי הצדיקים נ"ע, מיוסד על פסוק ולעזרו בכל לבבכם ועל פסוק ואחס הצדיקים כו' ועל פסוק צפיק וצלצנך לעשותו.

[זאלקווא תק"ס]

הקדמה לספר תניא ולספר אור הגנוז

בספר תניא: אי אפשר להשיג יראה עילאה שהיא יראה פנימית ויראת בשת אלא בקיום התורה והמצות ע"י יראה מהתבוננות בגדולת ה' דאיהו ממלא כל עולמין וסובב כל עלמין, ושיעור קומה, דהיינו מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה, ז' רקיעים הן ובין רקיע לרקיע כו' רגלי החיות כנגד כולן, כדאיתא בגמרא מס' חגיגה (יג.), וכן השתלשלות כל העולמות למעלה למעלה עד רום המעלות, וזהו דתנן (אבות פ"ג) אם אין חכמה אין יראה, ע"כ. הנה לבעבור אשר ראינו שספר תניא למי שלא למד כתבי הקודש מאריז"ל הרי הוא לפניו כדברי הספר החתום, על כן העתקנו הקדמה כוללת בדרך קצרה בכללות העולמות לבד, לא בדרך פרטות, למען יהיה מובן דברי הספר תניא, הנקרא ספר של בינונים, וספר אור הגנוז באר היטב, כי הקדמה זו כוללת כל כתבי הקודש האריז"ל, לידע בנין העולמות ושיעור קומה.

השער וההקדמה המובאים כאן הועתקו מהוצאה שניה בשנת אליהו מבשר טוב (תרי"א), דפוס לעמבערג (הדפוס הראשון אינו מצוי). בהוצאה זו נדפסה מעבר לשער הסכמתו של המגיד מקונוץ (להוצאה הא') וזה לשונה:

להגיד שבהו של הספר אשר הובא לפני, אשר כבר נדפס ספר א' וכעת באו בידי שניות מדברי סופרים חיבור אור הגנוז לצדיקים, מלוקט באמרים אצרי יאה וברים עתיקין מקדמונים. ומחמת שהכונה רצוי לזכות את הרבים הנני מסכים רעתי להדפיס, ולכל ישיג אחד את גבולו של המלכה"ד בלי רשיון מאתו בתוך זמן משך עשרה שנים מיום כלות הדפוס.

נאום הק' ישראל בהמנוח הר"ר שבתאי ולה"ה.

התאריך הושט מן ההסכמה. בסוף הספר נדפסה הסכמת "הרה"ג הגדול אב"ד זק"ק זאלקווי" ר' משה צבי הירש מייזליש מיום ג' ט"ו סיון תקנ"ט. הסכמה זו ניתנת להנדפס ר' מרדכי ב"ר" ב"ר מואלקווי, שהדפיס באותה שנה גם את ס' התניא בהסכמתו של הנ"ל. (לעיל ס' נ"א).

את זהותו של מחבר הספר גילה לנו המגיד מקונוץ בהסכמתו על הפירוש והכוונות לסידור התפלה מאת המחבר הזה בשם "כתר נהורא", וזה לשונו: "היות כי כבר נתתי הסכמה לה"ה מוהר"ד אהרן כ"ץ מ"מ ודאב"ד ומ"ץ דק' זעליחוב יצ"ו על ספר שהדפיס ושמו אור הגנוז לצדיקים, ועתה בא בידי שניות שאתן לו הסכמה על סידור שויתי ה' אשר חיבר, ולדעתי כי טוב הוא כוונת פשטיות לקיים שויתי ה' כו' בשעת התפלה, וכולו יראה ה'... ע"כ אני נותן לו הסכמה ומצודה פרושה בח"ה על כל המופסים לכל ידפיסו סידור זה משך י' שנים אחר כלית הדפוס של מ"ה אהרן הנ"ל. (לפני ה' הסידור "תפלה ישרה וכתר נהורא השלם" ר' פשמישל תרפ"ט שהובאו בו ההסכמות מההוצ' הראשונה). על סידור ישנן גם הסכמותיהם של ר' לוי יצחק מברדיטשוב (הוא מכנה את המחבר "מ"מ ומ"ץ דק' ביגוריא"), ר"י "החזוה" מליבלין ור' עזריאל מלובלין (המכונה "דוד אייזנער קאפ" = ראש הברול).

המגיד מקונוץ כותב בהסכמתו הנ"ל לס' אור הגנוז לצדיקים כי "כבר נדפס ספר אחד של המחבר הזה. ספר זה הוא כנראה הקונטרס "נתיב מצותי" על תרי"ג מצות. והוא שיר של בקשה לאמרו בכל יום ויום, מסודר ע"י הרכ המחבר הנ"ל באופן נפלא עפ"י האות מ"מ" (כל חיה מתחילה ב"מ. ע"ד בקשת הממ"ן), שנדפס בפשמישל תרפ"ט יחד עם הסידור. אגב: בסי' שה"ג החדש כתב שר' אהרן זה ה' תלמידו של ר' עזריאל מייזליש, וכספרו תפארת עזריאל נדפס הספר על תלמידו זה. זהו טעות דמוכה. ר' אהרן הכהן דנן מחבר אור הגנוז לצדיקים ה' עדיין חי בש' תקנ"ט, כמו שמוכח לעיל, ור' עזריאל מייזליש נפטר בשנת תקמ"ו (ככתוב בשערי ספריו). אמנם יש בתפארת עזריאל הספר על "תלמידי הרה"ג האב"ד מועליחוב אהרן בקוראי שמו", אבל זהו ר' אהרן אחר, ותמיה על המו"ל של הסידור בפשמישל שכתב בהקדמתו את תולדות המחבר וגדר אחריו בסעות זו.

ההקדמה כוללת, המוזכרת בתוך ההקדמה שהבאנו בספרנו, קרויה, "שער בנין עולם זוהר בינה". יש בה י"ז פרקים קצרים, מלוכטים ממשנת חסידים, פרי עץ חיים ועוד (מחזקת בד' לבוב תרי"א ז' עמודים. הספר כולו מכיל ס' דף, בלי פגינצא, כתבנית 8" קטן).
הספר אור הגנוז לצדיקים הוא על סדר פרשיות התורה, כמעט בכל דף מובא בו ספר התניא. בתחילת כל פרשה כותב המחבר: "עיינן בפנים כל הדקדוקים והדרושים, ומאי נפקא מינה עתה בסיפור זה להיות מורה דרך לעבודת הש"י, והכי פירושו" גם בתוך דבריו כותב המחבר לעתים קרובות, "כמו שנתבאר בפנים". לא מצאתי מהו ה"פנים" הזה שאליי מכון המחבר. אבל בהקדמתו לס' נחבי מצוה"ח הג"ל הוא כותב שחיבר ספר גדול על תרי"ג מצוות בשם "נר מצוה". הסי' "נר מצוה" לא נרפס מעולם (שמועה שמעתי מיודעי דבר שראוהו בכתב יד). ואולי אליו כונת המחבר והוא ה"פנים" המוזכר תמיד בס' אור הגנוז לצדיקים?

סח.

לוח ברכות הנהנין

הוצאה ראשונה: שקלאוו תק"ס.

מחנך השער של הוצאה שניה: 1

יען כי רבים הלכותיהם ורבים הנכשלים בהם, וזה היום שקיינוהו מצאנו שהגיע לידינו קונטרס מהרב הגאון נר"ו, מלוכט מפי פוסקים ראשונים ואחרונים, ובידד וליבן הדרך האמיתי והעמידם בלשון צח ונקי ובשפה ברורה. הלכות קבועות שנה כאן בלשון המשנה, הלכות הצריכות מאד ושכיחות, וגם דיני נטילת ידים אשר שנה לתלמידיו בדרך קצרה, ולהיות שמאד עתקה גברה תשוקת החרדים לדבר ה' זו הלכה, הובא לרפוס בהג"ה מדויקת ועם ההשמטות שהי' בראשונים הנדפסים בק"ק שקלאוו.

זאלקווא תקס"א

ו"ל המו"ל שכתב בסוף הספר:

הדר, אתם ראו מ"ש חז"ל² אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהגה בלא ברכה כאלו גזול אביו ואמו, הקב"ה וכנסת ישראל, וחבר הוא לאיש משחית כו'. והנה הלכות ברכות הנהנין רבו מאד ענפיו ותרכנה סרעפותיה, וכמעט בכל מין ומין יש מחלוקת בין גדולי הפוסקים ראשונים ואחרונים האין לברך ברכה הראויה לה, ודבר קשה לברך הדעה הצודקת מהבלתי צודקות, כי המלאכה לא ליום אחד ולא לשנים, ובפרט בברכת הנהנין המסורה לכל, וההמון עניי הדעת אחזו להם דרך סלולה לברך שהכל על רכב שמסופק להם, וכבר כתב המג"א סוף סי' ר"ב וז"ל: דוקא אם הוא מסופק אחר שלמד יברך שהכל, אבל מי שלא למד אל יאכל עד שילך אצל חכם ללמדו ברכית, עכ"ל.

אף על זה פקחנו עינינו, להיות כל אדם יוצא ידי חובה אשר חייבו אותנו חז"ל לעסוק בתורה על שולחנו, והחמירו בזה ואמרו: כל שולחן שלא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מוכחי מתים³.

על כן בואו ונחזיק טובה וברכות לראש צדיק, גם ברכות יעטה מורה, ה"ה הנשר הגדול הרב הגאון החסיד המפורסם בעהמ"ח ספר התניא, שבידד הדברים האלה כשמלה וסידר במתק לשונו ובנועם מליו הלכות ברכות הנהנין ודיני נטילת ידים, והעמיד אותו לפרקים והלכות בסידור יפה, כדרכו בספריו הקדושים, להקל על המעיינים, ויהגה בו כל איש על שולחנו בעת סעודתו עד שיהי' חקוק על לוח לבו.

וכמו שאמר חז"ל (ב"ק ל.) האי מאן רבעי למהוי חסידא יקים מילי רבירות, ויקים בנו ומלאה הארץ דעה וגו'.

הסכמות הרבנים מלכוב וזלאטשוב

טוב מלא כף נחת אשר קרא מלוא הרועים לקולו יחת, לשמו ולזכרו תאוות נפש, דרכיו נחקרה ונחפש, וזה לשתי שלחנות, אשרי האיש שלו ככה, ולא קשיא כאן לאחר ברכה אשר הניח לתוך ביתו הרב הגאון החסיד המפורסם בעהמ"ח ספר התניא, גמול חסיד עם האכסניא, ותנא תניא להניח ברכה אל ביתו, ולא יסור מאתנו תמותו, אשר כתב על לוח לבו קונטרס נחמד ויקר, משנה שלימה בריני ברכות הנהנין, ומלוא חפני טיבותא בהלכות נטילת ידים לסעודה, לתורה ולתעורה, וכעת יאמר לעקב, הרבני מו"ה יעקב נר"ו במוהר"ד נפתלי הירץ ז"ל מק"ק בראד, עלה על רעיונו לחדש הידור הזה להפיצו במדינותינו, וביקש ממני לגדור בערו לבל יבואו אחרים להשיג גבולו ח"ו, ונשאתי פניו לדבר הזה ולכבוד יקר הדרת תפארת גדולת הרב הגאון המחבר נר"ו, רוי לו רוי, חלילה להכות בגחלת איש תם הבא לחסות בצל כנפיו, במשך ששה שנים, עד אשר יורה מכתב הקונטרס היקר והנכבד הזה לכל אנפיו, פי המרבר לכבוד התורה.

הק' משולם הכהן צדק, מ"מ ומו"צ פ"ק לבוב יע"א.
נכד הגאון החסיד שבכהונה ר' נפתלי כ"ץ מפוזנא נ"ע.

ה"ה הרבני המופ' מוהר"ד יעקב נר"ו במוהר"ד נפתלי הירץ ז"ל מק"ק בראד בא לפני ובירדו קונטרס הלכות ברכות הנהנין וריני נטילת ידים, ונראה לעין כל שיצא מפי רב גדול וחכם, אשר בירד וליבן דרך הישרה ללמד טועים בינה לבל יכשלו בלשונם ומתוכו ילמדו לדרך כתיקונו.
והנה מוהר"ד יעקב הנ"ל רעתו להרפסו ולהפיצו בישראל, ומראגה פן יבוא אחר להשיג גבולו, ככן הנני עם המסכימים לגזור בגזרת התורה שלא ישוב שוב אדם להרפס הקונטרס הנכבד הזה משך ששה שנים מיום כלות הרפוס, בלי שום ערמה ותחבולה ואמתלא בעולם, ובטוח אני באחינו בני ישראל שישמעו לדבריני, ולהשומעים יונעם ותבוא עליהם ברכת טוב.
רברי המרבר לכבוד התורה ולכבוד הרב הגאון המחבר נר"ו, יום ה' י' כסלו תקס"א לפ"ק, פ"ק זלאטשוב.

הק' אברהם חיים בהרב מוהר"ד גרלי' זללה"ה החופ"ק זלאטשוב.

הוצאה שלישית: בתוך סידור התפלה של רבנו שנרפס בשקלאוו בשנת תקס"ג.

בתחילת "סדר ברכת הנהנין" שבסידור ישנה הערה זו:

ואלה מוסיף על הראשונים, קצת חרושי הלכות ברורות מלוקטות מספרי הקרמונים, שלא נקבעו בלוח הראשון המיוסר ומשוכלל ע"פ רעת האחרונים, אשר באיזה מקומן של שבחים ועיונים הניחו מקום

לגדור לרעות בגנים וללקוט שושנים, ואלו ואלו דברי אלקים חיים
מרועה אחד ניתנים. (גם סדר ההלכות והפרקים מסודרים פה באופן
נאות ויותר מתוקנים)⁸.

כל הנדפס כאן לקוח מסודר התפלה של רבנו עם פירוש מהרי"ה, ולא ראיתיו במקורו.

(1) הוצאת זלקהא תקס"א מוכרת ב"בית עקד ספרים" ויש בה 28 דף. נמצאת לפני עוד
הוצאה שעל השער נדפס: "לוח / ברכת הנהנין / מהרב הגאון הגדול החסיד המפורסם בעל
המחבר ספר התניא / יען כי רבים... (כנדפס בספרנו מן השער של ד' זאלקווא)... הובא
לדפוס ע"י הרבני מר"ה יעקב נר"ו כמהו נפתלי הירץ זלה"ה מכבוד הבה"ה מרויזיק ועם
ההשטות שהיו בראשונים הנדפסים / בק"ק שקלאוו / מיט סענסאר מהגרידני יר"ה / נדפס
פה ק"ק לבוב הכירה / תחת ממשלת אדונינו... פראנץ השני יר"ה / בדפוס של הרבני הנגיד
מוהר"ר אהרן במהר"ר חיים דוד סג"ל זצ"ל. מעבר לשער נדפסו, בקצת שנויי לשון, ההסכמות
של הוצאת זאלקווא. בהסכמת רא"ח מזלאטשוב ישנו תאריך אחר: יום ג' כ"ג למרחשון תקט"ד.
נראה שההסכמות מווייפות, כי הן שוות ממש להסכמות של ד' זאלקווא תקס"א ומתכנן משמע
שמדובר כאן על ההדפסה הראשונה במדינת עסטרייך ולא על השניה (ר' לקמן הערה 5). אע"פ
שאו כבר נדפס הסיודור בשקלאוו תקס"ג, ושם נדפסה מהדורא בתרא של ברכת הנהנין, לא טרם
המדפס המויןף להעתיקה והדפיס את המהדור"ק. הטופס שבידי חסד דף או שנים כסופו ואיני
יודע אם נדפסו שם דברי המו"ל בסוף הספר, החסד הוא בסוף "סדר נטילת ידים". לוח ברה"נ
לברו מכיל כ"כ דף בתכנית 8^ה. בסוף לוח ברכת הנהנין נדפס שם:

עד כה הגיע ידיו להעתיק מקצת הקונטרס במילי ודרכות והלכותיהן והנה
זה בא לפרקים שעלו בידיו כמגין י"ב, זה השער לה' צדיקים יבאו בו.

בראש סדר נטילת ידים נדפס:

עוד היום בניב לעמוד על הפרק להחרית חרות על הלוח מכתב קדש אשר
קציר קצרה ידו לשנות פרק א' בהלכות נטילת ידים לסעודה ולמד טועים בינה
כיד ה' הטובה עליו השכיל שכל את ידי רב לו ושנה לתלמידיו בדרך קצרה.

(2) ברכות ל"ה ע"א בשינוי לשון. (3) אבות פ"ג מ"ג בשינוי לשון.
(4) הוא הו"ל את התניא בד' זאלקווא תקנ"ט (לעיל סי' נ"א). (5) בלוח ברה"נ ד' לבוב
הנ"ל נדפס כאן: ככן בקשנו מאחכ"י שלא ישוב שום אדם במשך ששה שנים עד אשר יורה...
המדפס הלבובי שויןף את ההסכמות השתבש והעתיק בטעות מלשון ההסכמה השניה של רא"ח
מזלאטשוב. (6) ד' משולם בהג"ד יואל הכהן הוא מח"ס פתחי נדה והוא שליטת את הפירוש
עיקר תוספות יו"ט למשניות. אחיו הגה"ק ר' יצחק אייזיק הכהן, מח"ס ברית כהונת עולם
בקבלה, תלמיד המגיד ממעזריטש ור"מ מזלאטשוב, נחמנה לרבנות קארעץ בהיותו בן ט"ו
ונפטר בן ל"ח בשנת תקמ"ח. ד' משולם מילא מקום אחיו בקארעץ, ומשם עבר לרבנות "תוך
העיר" בלבוב (שה"ג החדש). (7) רא"ח מזלאטשוב הי' תלמידו של רש"ש מניקלשבורג וחתנו
של בעל ההפלאה בווי"ד. בסוף סי' הפלאה הובאו חידושי. חיבר סי' אורח לחיים על התורה
(ובאר חיים על הגש"ם) ומכאן בספרו מה ששמע מפי המגיד ממעזריטש ומפי הר"מ מזלאטשוב.
הסי' אורח לחיים נדפס ע"י הגרא"ז מרגליות, שהוסיף לו הקדמה ארוכה וגם הספד על המחבר.
סגנון שתי ההסכמות נותן מקום לשער שלא ידעו המסכימים מיהו מחבר הספר. אבל לא
מסתבר שהמסכימים, שהיתה להם שייכות לחברא קדישא של תלמידי המגיד ממעזריטש, לא
הכירו את רבנו מא"פ או לפחות מפי מהשמועה.

(7) "הסודר הזה נדפס פעם הראשון בחייו בשי' תקס"ג בשקלאוו, ויצא מן הדפוס ככמה
שבועים וחסרונות, כי הדפיסוהו מן רשימות, שלא הי' עדיין סודר מודפס כזה להעתיק ממנו.
ונדפס בחייו בקאפוטש שני פעמים על שמינית בויגין (פערטיל), ובדפוסים הראשונים שקלאוו
וקאפוטש לא נמצא סדר הכנסת שבת והלכתא רבתא לשבתא, ולקחת סולת, וזני סדר הבדלה,
ונדפס אח"כ בדפוס בפ"ע... והסודרים הגדולים אשר עם הפירושים נדפסו שנת תקע"ו בקאפוטש
ע"י בנו אדמו"ר האמצעי מוהר"ד ז"ע, ולא חדש כלום בהנוסח רק שחלק את הדושים לפי סדר
הסודר... והנה מחמת שא"א לדפוס בלא טעות מצא אדמו"ר הזקן לתקן על הגליון בסודר

קאפוטט (שמינית בויגין), ואח"כ העתיקם אדמו"ר מוהרמ"מ זי"ע בעל צ"צ על סדור דפוס סלאוויטא. והעתיקתי ההנהגות הללו להסדור הזה. — מתוך הקדמת "שער הכולל".

הסידור הראשון הי' יקר המציאות כבר בימיו של בעל "שער הכולל" ולא הי' יכול להשיגו. (כ"מ משעה"כ פל"ב ועוד. וראה גם כמה שאכתוב ע"ז אי"ה בח"ש במבוא (סעיף ג') להמהדורות הקודמות של השו"ע).

במ' חיי מוהר"ן מסופר כי רכנו קיבל הסכמה לסידורו מאת המגיד מטירהאויצע. וז"ל ב"השטות" שבסוף ח"א :

"המגיד הר' ר' יקותיאל מטירהאויצע וצ"ל הי' תלמידו (של ר"ן מברסלב), והוא הי' חבר להרב הצדיק וכו' הר"ר נחום מטשערנאכיל צוק"ל. כי פעם הי' הרה"צ הר' נחום אצל המגיד על חג השבועות, ופעם הי' המגיד הנ"ל אצל הר"ר הג"ל הרב הק' מלאדי הרש"ז קיבל הסכמה על סידור תפלה שלו אצל המגיד הנ"ל. והי' לו מגידות על שמונים וארבע עיירות, והצדיקים קראו לו שומר התחום (בל"א דער סטאָרע פון דיא גרעניץ), כי עירו טירהאויץ היא עומדת על גבול פלך חערסאן וקויב, והוא אינו מניח הרע של הפלך חערסאן לפלך קויב". — לא ידעתי אם נדפסה הסכמה זו או לא.

(8) הנדפס בסידור הוא "מהדורא בתרא", במבואר בהערה זו שנדפסה בכל הסידורים עם הדינים, (ונקרא בשם "סדר נט"ו לסעודה" ו"סדר ברכות הנהנין", כמו שקרא רכנו לכל קונטרסי ההלכה שבסידור; סדר מכירת חמץ, סדר הכנסת שבת וכו'. — שער הבולל פ"א ד'), בסדר ברכת הנהנין שבסידור ישנן עשרות חזרות בפסקי הלכה ממה שכתב ב"לוח ברכת הנהנין" (ראה גם לקמן סי' קנ"ג ובהערתי שם) וגם הסדר שונה בהרבה.

השמטות ותיקוני טעויות בסדר ברכת הנהנין שבסידור "תורה אור"

בשהגיע לידי לוח ברכת הנהנין ד' לכוז תקס"ה, (הנוכח לעיל בהערה 1) השויתי לנדפס

בסידור תורה אור ד' וילנא תרצ"ה, ומצאתי שנמלו בסידור הטעויות דלקמן :

טעות	תיקון	בסדר נטילת ידיים:
תיבת "או" חסרה	פעם אחת לכד "או" בלחלוחית	1 סעיף ג'
צריך	לבלוך "וצריך" להעבירו	2 " " ו'
ופסולה	ה"ו מלאכה "ופוסלת"	3 " " יו"ד
תיבת "שם" חסרה	מקבל משקין "שם" וכן אב יש	4 " " י"ב
השקה	אלא על "משקה" הבלוע	5 פרק ג' סעיף ט'
ולא	עליהם "לא" ללפת ולא להשביע	6 " " ד' ב'
אינו	לפני הסעודה "ואינו" סוטר	7 " " " " י"א
תיבת "לא" חסרה	בלא ברכה אבל אם "לא" נמלך לחזור לסעודתו.	8 " " ה' י"ג
תיבת "לברך" חסרה	ואו צריך "לברך" בהמ"ז על הוית	9 " " ח' ג'
חסרות התיבות שבמרכאות	שאר כל אדם "מצטרפין זע"ז יותר מכך" אין מצטרפין	10 " " " " ו'
אם	עליך דבי "ואם" שהה	11 " " ט' כ'
שוברו	"ישברנו"	12 " " " " "
הברכות	"הברכה"	13 " " " " ג'
הראשון	או "שהראשון" עיקר	14 " " " " ה'
לאכול	על השני "לאכול" אסילו	15 " " " " "
אין	ואם "אינו" מאותן המין	16 " " " " "
תיבת "בבית" חסרה	מקצת חברים "בבית" זה	17 " " " " י"ג
בגדולתו	שזת "בגדולתן" ושתייה	18 " " " " ג'
תיבת "אין" חסרה	ואם "אין" ברכותיה	19 " " " " ח'
כשמגיע	"כשמגיע" החדש	20 " " " " י"א ט"ו

התיבות המודגשות נשמטו מאימת הצנזור, ובמקום "עניי ישראל" נדפס "לעניים" סתם.	והמטיב "לעניי ישראל" שהרי נתחייב ... השגת ידו "וכופין וממשכנין על זה" כמ"ש בהלכות ... טובה "לעניי ישראל" שהרי גם אביו וכל יוצאי יריכו של אותו אדם שנעשה לו נס "באיזה" מקום חכמי אוה"ע "שחכמים בחכמות העולם" צריך לברך בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לבויד "ואם אינם חכמים אלא בדתם אינו מדרך עליהם"	21 " י"ב " ט' 22 " י"ג " א' 23 " " " ח'
באותו התיבות המודגשות נשמטו מאימת הצנזור.	בא"י אמ"ה דיין האמת "כתי עכו"ם ביישובן אומר בית גאים יסח ה' ויצב גבול אלמנה בחורבנן אומר אל נקמות ה' וגו'. והעולם נהגו שלא לברך אלא על בתי כנסיות שמתפללין בתוכם "וכן להפך בבתי תפלה של עכו"ם. הרואה קברי ישראל ... מחיה המתים "קברי עכו"ם אומר בושה אמכם מאד כו"	24 " " " י"א
התיבות המודגשות נשמטו מאימת הצנזור.	כמו שנתבאר "אבל ברכת משנה הבריות צריך לומר אפילו על נכרי", הרואה אילנות טובות ובריות נאות "אפילו נכרי ובהמה נאה" צריך לברך בא"י	25 " " " י"ב

על הטעויות 1 2 7 8 9 11 13 14 16 17 19 כבר העיר הרא"ח נאה ב"קונטרס הסידור".
כמו"כ העיר שם שאע"פ שנדפס בשער הסידור תורה אור כי בשנת תרמ"ט הוגה ותוקן הסידור
מחדש, לא נתקיים הדבר אלא במקצת.